

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«РОЗВИТОК ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВІСТИКИ
НА СУЧАСНОМУ ІСТОРИЧНОМУ ЕТАПІ»**

(13-14 грудня 2019 р.)

Харків
2019

УДК 80"312"(063)
Р64

Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі. Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 13-14 грудня 2019 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 92 с.
ISBN 978-617-7640-76-8

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі». Розглядаються загальні питання української і російської мови і літератури, романських, германських та інших мов, теорії літератури, порівняльне літературознавство та інше.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80"312"(063)

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Жигайло Л.І., Кульчицький І.М. ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПИСУ ФІТОНІМІВ В АКАДЕМІЧНОМУ ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	6
Лебеденко С.О. ПРИЗВИЩА-КОМПОЗИТИ В АНТРОПОНІМІКОНІ МІСТА ДНІПРО	10
Стрельбіцька О.О. СУЧАСНІ ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	15

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Соляник М.И. ПРОБЛЕМНОСТЬ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ИНТЕРЕСА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	19
--	----

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Савченко А.А ЕЛЕМЕНТИ ГОТИЧНОГО СТИЛЮ У РОМАНІ АЙРІС МЕРДОК «ВТЕЧА ВІД ЧАКЛУНА».....	22
---	----

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Говорова С.С., Жарковська І.В. ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІТНЕС-ДИСКУРСУ	26
Гуртова М.О. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛІТЕРАТУРНОГО ГЕРОЯ ЛЕКСИЧНИМИ І ГРАМАТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖИН ВЕБСТЕР «ДОВГОНОГИЙ ДЯДЕЧКО»).....	30

Лісничка А.В.

ВАРІАТИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
В АНГЛОМОВНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ
НА МАТЕРІАЛІ СТАТЕЙ THE GUARDIAN,
THE WASHINGTON POST (ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ) 34

Мизинюк Д.С.

ДІАЛОГ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ..... 37

Семелюк Б.О.

СЕМАНТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ СЛІВ
НА ПОЗНАЧЕННЯ ХОБІ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ 39

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Айзенбарт Л.М.

ЛІТЕРАТУРНА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КАРТИ ГАЛИЦЬКОГО
ПРОСТОРУ У «ФОТОГРАФІЧНОМУ МИСЛЕННІ» Б. ШУЛЬЦА 43

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Павлович Ю.Р., Кульчицький І.М.

КВАНТИТАТИВНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ІДІОСТИЛІЮ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ
ПІВНІЧНОГО ЦИКЛУ ДЖ. ЛОНДОНА)..... 47

Папіш С.В., Кульчицький І.М.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ
ТЕКСТІВ В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТА МАТЕМАТИЧНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ: ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ 52

Тугай О.М.

ФУНКЦІОНАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА ЯК ОРГАНІЗАЦІЯ
РАНЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОГО РЕЧЕННЯ..... 56

Хоп'як Т.Ю., Кульчицький І.М.

ВИДИ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ
СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ 61

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Козловська С.В., Цьох Л.Й.

РОМАН Е. ГЕМІНГВЕЯ «ПО КОМУ ПОДЗВІН»:

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ66

Куліш І.В.

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН

«ТЕКСТУАЛЬНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ»

ЯК ЧАСТИНА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ЕМПІРИЧНОЇ

ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ДЖ. К. КЕТФОРДА..... 71

Фучижі В.М.

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ КВАЗІРЕАЛІЙ У ХУДОЖНІЙ

ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. ОРВЕЛЛА «1984»)..... 77

Чміль З.Р., Кульчицький І.М.

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ РОМАНУ Е. ГЕМІНГВЕЯ

«ПО КОМУ ПОДЗВІН»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ

ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ81

РИТОРИКА

Nazarenko O.I.

PUBLIC SPEAKING SKILLS AS A COMPONENT

OF TELECOMS SPECIALISTS' PROFESSIONAL TRAINING87

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Жигайло Л.І.

магістрантка;

Кульчицький І.М.

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПИСУ ФІТОНІМІВ В АКАДЕМІЧНОМУ ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фітоніми (з грецької *φύτον* – рослина та *ὄνομα* – ім'я, назва) – особлива група лексики української літературної мови – впродовж останніх десятиліть досліджується багатьма лінгвістами у різних аспектах. Розглядалися проблеми ботанічної термінології (З. Коломієць, С. Адаменко), проводився словотвірний аналіз ботанічної номенклатури (Я. Закревська, А. Шамота), вивчалися фразеологізми з компонентами-фітонімами та фітоніми у пареміології (Н. Петрова, В. Ужченко) тощо.

Незважаючи на значний науковий доробок, спрямований на дослідження ботанічної лексики, деякі питання залишаються нез'ясованими. Зокрема, особливості та принципи лексикографічного опису фітонімів в лексикографічних джерелах комплексно не досліджувалися.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі лексикографічних принципів, що лежать в основі побудови словникових статей фітонімів у «Словнику української мови» в 11-ти томах (СУМ11) [5]. Матеріалом дослідження стали 852 словникові статті назв рослин, вилучених із вищезгаданого словника методом суцільної вибірки. Вибір тематичної групи фітонімів для нашого дослідження обумовлений тим, що назви рослин належать до групи об'єктів, які характеризується стійким кількісним складом, що забезпечує повноту охоплення досліджуваного матеріалу, а також фітонімічна лексика яскраво репрезентує життєвий досвід людини, її тонкі, індивідуальні спостереження за навколишнім

світом. Отже, можна говорити про відображення специфічних рис характеру, культурних та історичних традицій народу у лексиці флори.

Фітоніми мають ряд специфічних особливостей, які вирізняють їх серед термінів в традиційному розумінні. Він має міжнародну (латинську) і національну назву. Обидва варіанти вважаються рівноправними. Більш того, існують ще й діалектні назви рослин, здебільшого фольклорного характеру. Хоча їх не можна класифікувати як терміни, але вони мають повне право на місце в терміносистемі, оскільки образна назва, що відбиває зовнішні ознаки, лікувальні властивості, біологічний цикл і ін. часто допомагає зрозуміти мотив номінації тієї чи іншої рослини. Тому термінологічний масив фітонімів включає три види найменувань: наукове, загальноприйняте, діалектне.

За спостереженнями Т. Заграєвської, у кожному лексикографічному джерелі можна чітко встановити такі його композиційні складові: 1) мегаструктуру (*megastructure*) – вступ / передмова, власне словник і додатки; 2) макроструктуру (*macrostructure*) – загальна будова, характер і природа його лексичних одиниць; 3) мікроструктуру (*microstructure*) – побудова словникової статті та спосіб її заповнення [1, с. 731]. Мегаструктура СУМ11 складається зі 1) вступної частини, яка включає передмову; вступ (характер словника, наукові засади та будова його словникових статей); умовні скорочення і їх пояснення (скорочення ремарок, назви мов, нарічч і діалектів та бібліографічні скорочення); 2) корпусу, який організовує, насамперед, його макроструктуру (основний список слів, тобто власне словник), де, своєю чергою, представлені словникові статті, що і складають мікроструктуру словника.

У межах дослідження лексикографічного представлення фітонімів особливий інтерес становить мікроструктура словника, а саме, її основний компонент – словникова стаття. Н. Павленко у дисертаційному дослідженні про особливості гендерних фразеологізмів зазначає, що трактування словникової статті, як самостійного типу тексту, дозволяє розглядати її інформативність, як в аспекті цілісності, так і в аспекті розчленованості. Це дає можливість в дослідницьких цілях аналізувати кожен частину словникової статті окремо і в той же час враховувати її взаємодію з іншими частинами цілого [4, с. 45].

У СУМ11 фітоніми тлумачаться у словникових статтях чотирьох типів, які можна охарактеризувати як повна, розгорнута, скорочена і мінімізована. Вони мають таку структуру:

1. Повна: фітонім (з наголосом) + граматична характеристика + латинська назва + синонімічні назви+ глоса + дефініція + ілюстративні приклади + фразеологія (F + Gr + Ln + S + G + D + II + Id).

2. Розгорнута: фітонім (з наголосом) + граматична характеристика + латинська назва + дефініція + ілюстративні приклади (F + Gr + Ln + D + II).

3. Скорочена: фітонім (з наголосом) + граматична характеристика + дефініція + ілюстративні приклади (F + Gr + D + II).

4. Мінімізована: фітонім (з наголосом) + граматична характеристика + дефініція (F + Gr + D).

Таблиця 1

**Типи словникових статей, що тлумачать фітоніми,
у «Словнику української мови» в 11-ти томах**

Лексикографічна модель	Кількість	%
F + Gr + Ln + S + G + D + II + Id	4	0,46%
F + Gr + Ln + D + II	357	42,00%
F + Gr + D + II	485	56,92%
F + Gr + D	6	0,70%
Усього	852	100%

Джерело: розроблено авторами

Аналіз даних, наведених в таблиці, свідчить, що одиниця, яка тлумачиться, її орфоепічна та граматична характеристика і дефініція є обов'язковими фіксованими розділами словникової статті, а глоса, латинський термін, ілюстративна частина та фразеологія факультативні та взаємозамінні.

Найбільш ілюстративною з точки зору лексикографічного дослідження фітоніма є його дефініція, яка складає найістотнішу й найважливішу частину його тлумачення, містить його семантичну характеристику. Авторка монографії «Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови» Л. Томіленко зазначає: «Дефініція терміна, залишаючись цілком науковою, повинна вказати лише на ті суттєві ознаки, які виділяють окремий термін у його термінологічній системі» [6, с. 31]. Дефініція є опорним компонентом словникової статті, стрижнем для глоси й ілюстративної частини, які істотно доповнюють її, створюючи тим самим більше можливостей для повного розкриття значення. У СУМ11 дефініція фітонімів містить у

собі, як правило, родо-видовий визначення, відомості про морфологію рослин, вказівки на час цвітіння та місця поширення, дані про особливості культивування, господарське застосування, опис зовнішнього вигляду рослини в цілому чи окремих її частин (плодів, листків, стебла тощо).

Г. Колшанський зазначає, що у структурі лексикографічної дефініції знаходить адекватне відображення мовна картина світу, яка породжується свідомістю людини у зв'язку з її практичною діяльністю. Він підкреслює, що саме ставленням людини до якого-небудь предмета чи явища світу на певному рівні оволодіння цим світом і пояснюється не лише майбутній вибір назви до нього, а й спосіб його опису, що відображає практичне використання відповідного об'єкта [2, с. 32].

У лексикографії неодноразово наголошувалося, що тлумачення значення в словниковій статті не може здійснюватися без допомоги додаткової інформації про одиницю, що досліджується. Глоса, як частина словникової статті, може включати різноманітну інформацію. Саме поняття «глоса» трактується як система позначок. Позначка, у свою чергу, визначається як експлікований у вступній частині словника лексикографічний засіб (звичай, у формі скороченого слова або словосполучення), за допомогою якого читачеві повідомляється, що відповідна мовна одиниця (або мовне явище) відноситься до певної сукупності однорідних в якомусь відношенні одиниць або явищ [3, с. 110]. Серед позначок, що використовуються в словникових статтях про фітоніми, виділяються:

- стилістичні, що визначають приналежність реєстрового слова до того або іншого функціонального стилю, а також позначки оцінного характеру (*розм., жарт., ірон.*);
- термінологічні, тобто ті позначки, що обмежені термінологічною сферою вживання (*бот., фарм.*);
- граматичні – такі маркери, що співвідносять одиницю фразеологізму з різними граматичними категоріями (*збірн., одн., мн.*);
- локативні позначки: (*діал.*).

У процесі дослідження фітонімів було виявлено, що найчастотнішими в структурі словникової статті є стилістичні, територіальні та термінологічні позначки.

На жаль, лише у 42,46% словникових статей наявні латинські терміни, що відповідають реєстровій одиниці, хоча схематизація фітонімів вимагає їх обов'язкової наявності, адже точність відповідності

еквівалентів у різних мовах можливо вивірити лише за допомогою латинського терміна.

Список використаних джерел:

1. Заграевская Т. Б. Вклад А. Баррера и Ч. Леланда в раскрытие генезиса и бытия англоязычного афроэтносубъязыка / Т. Б. Заграевская // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Серия Филология. – Самара, 2013. – Т. 15. – № 2 (3). – С. 731–740.
2. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке. – М.: Наука, 1990. – 107 с.
3. Морковкин В. В. О базовом лексикографическом знании / В. В. Морковкин // Учебники и словари в системе средств обучения русскому языку как иностранному. – М.: Русский язык, 1986. – С. 102–117.
4. Павленко Н. О. Гендерний компонент у структурі та семантиці фразеологічних одиниць сучасної англійської мови: дис. канд. філ. наук: 10.02.04 / Павленко Н. О. – Запоріжжя, 2017. – 210 с.
5. Словник української мови: В 11 т. – К.: Наук. думка, 1970-1980. – Т. I-XI.
6. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія] / Л. М. Томіленко. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. – 160 с.

Лебеденко С.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРИЗВИЩА-КОМПОЗИТИ В АНТРОПОНІМІКОНІ МІСТА ДНІПРО

Власні імена невід’ємно пов’язані з життям людей, тому інтерес до їх вивчення не припиняється. Загальновідомо, що європейська ономастика, на думку багатьох учених, пройшла три етапи становлення: донауковий (до XIX ст.), період становлення, коли власні імена були об’єктом дослідження географів, істориків, етнографів, лінгвістів та ін., і науковий, власне ономастичний (з 20-х років XX ст.), який характеризується виникненням ономастики як самостійної науки.

Серед великого обсягу онімів різних видів одне з найголовніших місць займають прізвища, їх походження, утворення, особливості функціонування в суспільстві, семантика тощо. І вивчення прізвищ певного регіону з будь-якої точки зору є актуальним, містить матеріал, раніше не описаний, не проаналізований.

Прізвища композитного походження постійно привертають увагу науковців. Вони є в антропоніміках багатьох європейських народів. У минулому столітті їх досліджували Л.Л. Гумецька, О.Д. Неділько, Ю.К. Редько, І.Д. Сухомлин, Л. Худаш, П.П. Чучка та інші, наразі – Ю.Б. Бабій, Ю.І. Блажчук, Н.Ю. Булава, Л.О. Кравченко, В.Д. Познанська, Н.І. Рудьова, А. Свашенко, І.Д. Скорук, В.Б. Фридрак, С.В. Шеремета та багато інших. Це особливий тип прізвищ, що пов'язаний з давніми прізвищами, утвореними поєднанням двох або більше слів, трансформованих у складне утворення з двома або більше основами або коренями. Як зауважує В.Б. Фридрак, такі іменування «були промовистими, могли яскраво змалювати людину, точно схарактеризувати її зовнішність чи вдачу, до того ж привносили емоційний колорит» [6], однак могли мати й іронічний характер (не кожний *Вернигора* був людиною сильною) або, як і в давньоруських особових іменах, значення оберегу (побажання бути сильним). Дослідження морфемної будови й значення апелятивно-лексичного субстрату прізвищ-композитів викликало жвавий інтерес і через те, що значна кількість таких утворень знайшла відображення у реєстрах запорізького війська.

Матеріалом для дослідження стали прізвища, виділені із документів радянського періоду (20–80 рр. ХХ ст.) одного з найбільших міст України – Дніпра (до 2016 року Дніпропетровська), якому майже два з половиною століття й історія якого тісно пов'язана з Козацькою добою. Ще з середини ХVІІІ століття по берегах Дніпра, на Самарі поселялись німці, серби, валахи, болгари, виникали поселення албанських, грецьких колоністів, на багаті чорноземні землі переселялись селяни з Білорусі, Підмосков'я, з Пензенської, Калузької, Тверської та інших губерній [3]. Тому корпус прізвищ міста Дніпро є цікавим і унікальним.

Прізвищ композитного походження в антропоніміці м. Дніпро було виділено 403 одиниці, враховуючи варіативність їх написання у різних джерелах, скажімо: *Сорокалет* і *Сороколет*, *Водопянов* і *Водоп'янов*, *Белоусов* і *Білоусов*, *Трегуб* і *Тригуб*, *Паливода* і *Поливода*, *Стародубцев* і *Стородубцев*, *Самохвал* і *Самофал*, *Новохатній* і *Новохатний*,

Чернобельський і Чернобильський, Шевкоплас і Шовкоплас та інші. Це складає 3,1% загального обсягу зібраного матеріалу, що відповідає середній статистиці прізвищ такої структури в Україні [див.: 1, с. 452; 5, с. 405].

Зважаючи на джерела творення прізвищ, названі ще в 60-х роках ХХ ст. Ю.М. Трубаєвим для прізвищ індоєвропейського походження, як-от: християнські імена, назви професій і занять, назви місцевості й населених пунктів та прізвиська [4, с. 12], вважаємо, що джерела походження композитних прізвищ є спільними для всіх прізвищ апелятивного (не відантропонімічного) походження, хоча відомими є оніми з власним іменем як одним із компонентів композитного утворення як *Білоіван, Черноіван* [2], а також у нашому матеріалі *Лихопавлов, Сухоіван, Черноіваненко* та з топонімом: *Рудьволга*, однак і вони належать до групи прізвищ-характеристик. Слід підкреслити, що первинне значення таких утворень, а також багатьох інших може бути названо сучасно гіпотетично.

Звертаємо увагу на те, що прізвища-композити за будовою є такими, що дорівнюють складному слову (іменнику чи прикметнику) і не мають або мають спеціальні прізвищеві суфікси, порівняйте: *Кривошей, Кривошея, Кривошия – Кривошеєв, Белоконь – Белоконєв, Чернобривець – Чернобрицев, Чернобрий – Чернобривенко, Довгополий – Довгополов, Довгопольський, Белоус – Белоусов, Карнаух – Карнаушенко, Трегуб, Тригуб – Трегубов, Трьохгубенко, Чернобай – Чернобаєв, Самохвал, Самофал – Самохвалов, Самофалов, Шаповал – Шаповалов* та інші. За організацію їх мотивуючих основ виділяємо такі типи: 1) прізвища-композити, структура яких повністю ідентична складному слову (прикметнику), наприклад: *Белополий, Долгополий, П'ятирубльовий, Чернобровий* та ін.; 2) прізвища-композити, структура яких дорівнює поєднанню двох слів (основ), оформлених за правилами утворення складних слів (іменників): *Белоконь, Кривобок, Листопад, Лиховид, Сероштан* та ін.; 3) прізвища-композити, що за своєю структурою дорівнюють поєднанню двох основ, але оформлені як прізвища за допомогою прізвищевих афіксів (суфіксів), наприклад: *Карнаушенко, Криворотко, Тонконожок Хилбоченко, Черноусько* та ін.; 4) прізвища-композити, що за своєю структурою дорівнюють висловом: *Отченаш, Непийтиво, Панібудьласка*.

Прізвища-композити є переважно прізвищами за походженням, іменуваннями-характеристиками за первинною семантикою [5; 6].

В.Б.Фридрак саме за цією ознакою виділяє такі групи прізвищ-композитів, що передають 1) характеристику зовнішності, «щось показове в рисах обличчя (*Довгонос, Червонощок*), статури (*Кривобокий, Кривошия, Товстоніг*), одязі (*Довгополий, Білоштан, Рябошлик*)), 2) «риси характеру людини, її звички» (*Скоробреха, Дармоїд, Тихолаз*) та 3) улюблений вислів (*Добрийвечір, Отченаш*) [6]. Погоджуємося з думкою вчених, оскільки опрацьований нами матеріал це підтверджує: 59,3% прізвищ-композитів є прізвиськими-характеристиками зовнішнього вигляду, одягу, внутрішніх якостей, звичок, манер тощо, наприклад: *Белогуб, Белошанка, Бурнос, Гололобов, Красношанка, Лизогуб, Маловид, Маломуж, Кривогуз, Костогряз, Тонконог, Товстоног, Белодід, Лиховид, Белополий, Девятисильний, Сухорєбрий, Кривобок, Тонконожук, Криворук, Сероштан, Красножон, Сиволап, Толстолп, Лихолап, Михолап, Белокур, Чернокур, Семиволос, Стоколос, Капинос, Перебийнос, Горбонос, Кривонос, Краснонос, Лихонос, Сухонос, Кирнос, Сторчеус, Белоус, Кривошляс, Толстоп'ят, Водоп'ян, Пройдисвіт, Чернорот, Перевернихата, Чернобаєв, Краснобаєв, Пустобаєв, Сухоплюєв, Белобородько, Голобородько, Скороход, Острогляд, Верхогляд* та багато інших.

Другу за кількістю групу складають прізвища-композити, утворені від назв місцевості (17,4%): *Белоярцев, Белозеров, Нижегород, Косогоров, Чернояр, Чернокутов, Верховод, Стародубський, Белоцерковський, Звенигородський, Козопольський, Белозерський, Новодворський, Пятигорський, Разногорський, Лісогорський, Новопрутський, Новосельський, Красносельський, Суходольський, Трипольський, Краснопольський, Златопольський, Межирицький, Самохатній, Новохатько, Ясногор, Лисогор, Голубояр, Стародубець, Однодворець, Черноморець* та інші.

12,9% прізвищ-композитів утворені від назв професій, ремесел, занять людей: *Стрижикурка, Кожемяка, Козодоев, Хлебопашев, Козорезов, Сухорезов, Водовозов, Воскобойников, Сиромятников, Коновалов, Шаповалов, Скороваров, Пивоваров, Круподеров, Винокур, Винокуров, Шерстобитов, Богомаз, Казарез, Сеножатський, Коноваленко, Коновальчук, Шаповал, Кожемякин, Коноваленко, Пивоваренко, Козолуп, Живодер* та інші.

Значну групу (10,4%) складають прізвища-композити, походження яких є невідомим, наприклад: *Марадуда, Сватозаров, Джуносов,*

Остромухов, Соловод, Дармороз, Конобрицький, Семидоцький, Тріодал, Бабарикін, Манциводо, Послятур, Лихолат, Кривокордя та інші.

Отже, відповідно до джерел виникнення більшість прізвищ-композитів належить до прізвиськ, що характеризують зовнішній вигляд, внутрішні якості людини, звички, манери, особливості спілкування тощо. Аналіз прізвищ-композитів сприяє укладанню повного зібрання українських прізвищ й ознайомленню з духовною культурою, побутом, звичками мешканців певної території й України в цілому, через особливості їх структури розкриває механізми утворення складних антропонімів цього виду. Розмаїття структур прізвищ-композитів вимагає глибокого подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Блажчук Ю.І. Прізвища-композити в антропоніміконі Уманщини. URL: <http://lib.udau.edu.ua/bitstream/123456789/6306/1/1.pdf> (дата звернення: 07.12.2019).

2. Булава Н.Ю. Прізвища композитного походження в антропонімі північної Донеччини. URL: http://www.rusnauka.com/33_PRNIT_2012/Philologia/8_120035.doc.htm (дата звернення: 07.12.2019).

3. История городов и сел. Украинской ССР. Днепропетровская область. Київ, 1977. 838 с.; Шатров М. Город на трех холмах. Днепропетровск : Промінь, 1966. 329 с.

4. Трубачев О.Н. Из материалов для этимологического словаря фамилий России. *Этимология 1966*. Москва : Наука, 1968. С. 3-53.

5. Фадуль О. Сучасні прізвища Хмельниччини композитної будови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2012. Вип. 16. С. 404-408.

6. Фридрак В.Б. Українські прізвища-композити. URL: <http://kulturamovny.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine16-14.pdf> (дата звернення: 07.12.2019).

Стрельбіцька О.О.

*кандидат філологічних наук, викладач,
Луцький педагогічний коледж*

СУЧАСНІ ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Оволодіння молодшими школярами фразеологічним багатством рідної мови є необхідною передумовою пізнання світу, формування духовної національної культури в молодшого покоління. Збагачення фразеологічного запасу та удосконалення вмінь активно використовувати його – важливе завдання розвитку мовлення учнів. Таким чином, вивчення фразеології української мови у початковій школі – невід’ємна частина роботи над мовленнєвим розвитком школярів, над формуванням та удосконаленням їх пізнавального інтересу.

Окремі аспекти збагачення мовлення учнів українською фразеологією здавна цікавили вчених. Зокрема проблема вивчення стійких сполучень на уроках в початковій школі поставала в колі зацікавлень відомих українських мовознавців та педагогів: О.О. Потебні, Ф.І. Буслаєва, І.І. Срезневського, К.Д. Ушинського, В.О. Богородицького, О.О. Шахматова, П.Ф. Фортунатова, С.Х. Чавдарова, В.І. Масальського, С.М. Дмитровського, І.С. Олійника, О.М. Біляєва, В.Д. Ужченка, Л.І. Скрипника, Г.М. Удовиченка, О.О. Бистрової, М.Т. Баранова, М.І. Пентилюк, В.Я. Мельничайка, М.Г. Стельмаховича та ін.

Однак розвиток пізнавального інтересу шляхом використання інноваційних методів навчання задля збагачення словникового запасу учнів фразеологізмами, формування в них комунікативно необхідних фразеологічних умінь та навичок не були до цього часу предметом спеціальних досліджень і докладно не розглядались у методичній літературі.

Мета нашої статті – проаналізувати найефективніші інноваційні методи вивчення фразеології на уроках української мови в початковій школі.

У початкових класах відбувається практичне ознайомлення учнів із фразеологічними одиницями (без вживання терміна); це свого роду пропедевтичний етап у вивченні фразеології. На цьому етапі діти

дізнаються, що є слова, які можуть виразніше і яскравіше позначати ті, чи інші поняття; учні вчаться обирати влучні слова для вираження своїх думок, уникати вживання одноманітних слів у зв'язному висловлюванні [3].

Результативність роботи з фразеологізмами повинен залежати від раціонального використання активних форм організації навчальної діяльності учнів, ефективних методів навчання мови за способом взаємодії вчителя та учнів, прийомів роботи з фразеологічним матеріалом з урахуванням дій, обов'язкових для формування мовленнєвих здібностей. Щоб урізноманітнити подання і опрацювання фразеологічного матеріалу, на уроках варто використовувати по максимуму інтерактивні методи навчання, які сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу на сучасному етапі навчання в школі [1].

Цікавим і захоплюючим видом роботи з фразеологізмами у початковій школі, на нашу думку, є використання таких інноваційних підходів:

- *«Асоціативний куц»*. На дошці малюють прямокутник, у центрі якого записують певний фразеологізм. Учні пропонують назвати синоніми та асоціативні слова, пов'язані з цим фразеологізмом. Після того, як усі асоціації будуть зазначені, учні обирають три найхарактерніші із них, з якими відбувається подальша робота. Ця вправа розвиває логічне мислення, творчі здібності учнів.

- *Творче конструювання (робота в парах)*. Варто доручати учням скласти запитання для самостійної роботи або взаємоперевірки знань самими учнями при закріпленні вивчення фразеологізмів. Таку роботу варто оголошувати заздалегідь, щоб учні могли підготувати запитання. Адже тільки ті знання, до яких учень прийшов самостійно через власний досвід, думку і діяльність, стають дійсно міцним його надбанням.

Продуктивним, на нашу думку, буде використання творчих вправ: *назвіть фразеологізми, до яких би входили числівники один, два, три, п'ять, сім, введіть їх у речення. Або: запишіть якомога більше фразеологізмів зі словами язык, зуб, палець. Подібні завдання можна побудувати як гру «Хто більше!», «Хто швидше!» [1].*

Ефективними у роботі, спрямованій на збагачення словника, є рольові, мовно-лінгвістичні, імітаційно-моделюючі ігри; вікторини; творчі роботи, інтегровані уроки, випереджувальні завдання.

Використовуючи прийоми та методи такого типу, учні навчаються правильно використовувати, пояснювати, застосовувати фразеологізми в тих чи інших ситуаціях на основі певних нестандартних прийомів мислення.

Досить доречним на уроках української мови є застосування такого методу, як «*Мозковий штурм*». Це метод організації спільної групової та творчої роботи в класі з метою підвищити розумову активність учасників і знайти плідні ідеї, конструктивні рішення, розв'язання складних проблем або нестандартних ситуацій. Його доцільно застосовувати на самому початку розв'язання проблеми.

Під час вивчення і засвоєння учнями української фразеології на основі такого методу можна з'ясувати з учнями значення того чи іншого фразеологізму, коли учні в швидкому темпі відтворюють уже відоме або ще не відоме їм значення. Також доречно було б давати учням фразеологізми. А вони не знаючи його значення змогли за допомогою своїх ідей самостійно віднайти і вирішити значення того чи іншого фразеологізму [1].

Не менш цікавим і важливим для учнів на сучасному етапі навчання в школі є *метод проєктів*, який реалізує диференційований, індивідуально-творчий та активно-дієвий підходи у навчанні. Проєкт може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний та ігровий характер. Основу проєктного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників. Автором проєкту як спеціального навчального завдання може бути як вчитель, так і учень (якщо він висловлює свою пропозицію). Оскільки проєкт планується та реалізується учнем самостійно або групою учнів, метод цей забезпечує сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності, формування партнерських стосунків між виконавцями проєкту та вчителем. Темі проєктів для учнів початкової школи можуть бути такі: «*Фразеологія української мови*»; «*Найбільш вживані фразеологізми*»; «*Фразеологізми у моєму житті*»; «*Найбільш вживані фразеологізми у моїй сім'ї*».

Виконуючи такий проєкт учні не тільки використовують вивчені на уроках фразеологізми, а й зможуть самостійно ознайомитися з деякими відомими фразеологізмами. Важливо зауважити, що такі проєкти учні виконують не самостійно. В початковій школі такі проєкти варто практикувати в парах, в малих групах, а іноді навіть з участю вчителя, оскільки завдання вчителя – навчити учнів виконувати такі проєкти, щоб в подальшому вміти них робити [4].

Навчальні проекти можуть мати вигляд як у формі плаката, так і у формі лепбука, різноманітних схем, таблиць, які дозволять відтворити учням набуті знання по фразеології.

Зауважимо, що усі вправи та прийоми вивчення фразеології повинні бути спрямовані на усвідомлення основних правил культури спілкування, активізувати і збагачувати фразеологічний запас учнів, виховувати увагу до стійких сполучень слів, їх значень, розвивати логічне і художнє мислення, формувати мовленнєві вміння й навички молодших школярів. Зміст вправ повинен мати виховний характер і залежати від специфіки виучуваних правил з культури спілкування.

Таким чином, інноваційні підходи у поєднанні з традиційними прийомами і методами навчання утворюють ідеальну основу для вивчення фразеологічного матеріалу в початковій школі. Різноманітність методів інноваційного навчання дозволяє вчителю доцільно підібрати методи саме для конкретної теми, конкретного уроку, а також відповідно до рівня знань учнів класу.

Список використаних джерел:

1. Аблязізова С. Ж. Методика вивчення фразеологічних одиниць у початкових класах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fpo.udpu.org.ua/wp-content/uploads/2014/03/Стаття-Аблязізова.pdf>
2. Буряк П. А. Робота над фразеологізмами / П. А. Буряк // Початкова школа. – 2000. – № 4. – С. 11-14.
3. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови у початковій школі : навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закладів / М. С. Вашуленко. – К.: Літера ЛТД, 2012. – 364 с.
4. Росенко Л. М. Вивчення фразеологізмів у початкових класах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/7426/1/38.pdf>

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Соляник М.И.

студентка,

Харьковский национальный университет

имени В.Н. Каразина

ПРОБЛЕМНОСТЬ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ИНТЕРЕСА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Поскольку урок является основополагающим элементом образовательной системы, его дидактическим стержнем должна быть деятельность учащихся по наблюдению, систематизации и выявлению закономерностей.

Соответственно, вся работа, выполняемая учащимися на уроках русского языка, должна носить преобразующий характер, захватывающий личность [1]. В этой связи педагоги-языковеды сходятся во мнении: чтобы овладеть вниманием современных учащихся, надо их прежде всего удивить, заинтересовать, а для этого необходимо помочь каждому ученику ощутить свою причастность к предмету, что сделать не всегда легко, учитывая саму специфику уроков. Немалая роль в этом отводится технологии проблемного обучения, основные принципы которой разработали отечественные психологи Т. Кудрявцев, А. Матюшкин, З. Калмыкова, а также лингвисты С. Рубинштейн, Л. Выготский, А. Леонтьев и В. Давыдов.

Суть проблемного обучения заключается в следующем. Перед учениками ставится проблема, познавательная задача, и ученики (при непосредственном участии учителя, или же самостоятельно) исследуют пути и способы ее решения. Они строят гипотезу, намечают и обсуждают способы проверки ее истинности, аргументируют, проводят эксперименты, наблюдения, анализируют их результаты, рассуждают, доказывают. Как результат – происходит творческое овладение профессиональными знаниями, навыками и умениями, осуществляется развитие мыслительных способностей. Ученик проходит путь учёного [2].

М. Махмутов характеризует проблемную ситуацию как «особый вид умственного взаимодействия объекта и субъекта, характеризующийся таким психическим состоянием субъекта (учащегося) при решении им задач, который требует обнаружения (открытия или усвоения) новых, ранее субъекту неизвестных знаний или способов деятельности» [4]. Иначе говоря, проблемная ситуация – это такая ситуация, при которой субъект хочет решить какие-то трудные для себя задачи, но ему не хватает информации, так называемых данных, и он должен сам их искать. Безусловно, проблемно-развивающее обучение не исключает объяснение учителя и выполнение учащимися заданий репродуктивного характера, но принцип поисковой деятельности доминирует.

Именно проблемные ситуации помогают вызвать у учащихся познавательную потребность, дать им необходимую направленность мысли и тем самым создать внутренние условия для усвоения нового материала, как следствие – обеспечить возможность управления со стороны педагога. Кроме того, под влиянием познания развивается сознание юного студента, поскольку познание требует активной работы не только мысли, но и совокупности всех процессов сознательной деятельности.

Активность мышления и интерес учащихся к изучаемому вопросу возникает в проблемной ситуации даже в том случае, если проблему ставит и решает учитель. Но высший уровень активности достигается, когда ученик в возникшей ситуации сам формирует проблему, выдвигает предположение, обосновывает гипотезу, доказывает ее и проверяет правильность решения проблемы. А для этого деятельность ученика должна быть организуемой учителем на всех этапах учения. Познавательный интерес к учебному материалу, вызванный проблемной ситуацией, не у всех учащихся одинаков. Для усиления этого интереса учитель стремится создать на уроке повышенный эмоциональный настрой, применяя особые методические приемы эмоционального воздействия на учащихся перед или в процессе создания проблемной ситуации.

Использование элементов новизны, эмоционального изложения учебного материала учителем являются важными способами формирования внутренней мотивации. В теории проблемного обучения даётся новый подход к типологии, структуре, подготовке и планированию занятия, сформулированы правила организации занятия, основанные на логике и принципах процесса обучения, закономерностях преподавания.

Таким образом, постановка проблемных ситуаций на уроках русского языка приводит к достижению таких образовательных целей:

- развитие у учащихся различных способов мышления и интеллектуальных способностей;
- усвоение знаний, формирование навыков и умений, добытых в ходе активного научного поиска и самостоятельного решения проблем (при этом усвоенные знания и умения являются более прочными, чем при традиционном обучении);
- воспитание активной, творческой личности учащегося, умеющего видеть и решать нестандартные задачи;
- развитие у учеников рефлексивных умений, фантазии и критического мышления;
- привлечение внимания к учебному материалу и русскому языку вообще.

На наш взгляд, для того, чтобы указанные цели были вполне достигнуты, учебная проблема должна иметь определённое, конкретное содержание. Учебный материал следует сформулировать в виде проблемных вопросов. Правильно поставленные вопросы позволяют извлечь из глубин памяти учащегося такую информацию, которую он получал на протяжении довольно длительного времени. Это касается особенно тех учащихся, которые стесняются отвечать, а также тех, которые предпочитают ответить «не знаю», чем сосредоточиться, вспомнить, сообразить. Проблемный вопрос помогает возбудить активность, зафиксировать внимание. Но, чтобы это было действительно так, нужно не только тщательно подобрать проблемный вопрос, но и внимательно продумать весь ход урока.

Список использованных источников:

1. Адонина Л. Прививать интерес к самостоятельному решению творческих задач. РС. 2009. № 5. С. 46-50.
2. Бакулина Г. Субъективизация и речемыслительная деятельность учащихся на уроках русского языка: Теоретический и практический аспекты взаимодействия. РЯШ. 2009. № 1. С. 3-9.
3. Купалова А. Чтобы было интересно и понятно. РЯШ. 2003. № 4. С. 33-36.
4. Махмутов М. Организация проблемного обучения в школе. РЯШ. М., 1977.
5. Троицкий Е. Принцип «от известного к неизвестному» в преподавании русского языка. РЯШ. 2005. № 4. С. 33-36.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Савченко А.А

студентка,

Науковий керівник: Кононова Ж.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Педагогічний університет,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ЕЛЕМЕНТИ ГОТИЧНОГО СТИЛЮ У РОМАНІ АЙРІС МЕРДОК «ВТЕЧА ВІД ЧАКЛУНА»

Друга половина ХХ століття – це післявоєнний час, коли Англія знаходилась у стані формування, переосмислення та трансформації народного самопізнання. Саме тому письменники стали частіше звертатися до «готичного стилю», щоб детальніше розкрити та пояснити всю багатогранність природи людини. Ще це було пов'язано з тим, що готика була засобом відображення «абсурдності світу» під час зміни епох, де взаємодіяли різні культурні пласти [1, с. 37].

Відродження «готики» вплинуло на творчість багатьох англійських письменників ХІХ-ХХ століття, а саме: Уїлкі Коллінз роман «Жінка у білому», містичні романи Джозефа Шеридана ле Фаню, а також діккенські «Тайни Едвіна Друда», «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда і повісті «Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда» Р.Л. Стівенсона [2, с. 54].

Джин Айріс Мердок – англійська письменниця та філософ, яка продовжила використовувати традиції готичного роману у своїх творах. Вона занурила читачів у цілий світ психологічних і філософських лабіринтів, пов'язаних з дослідженням зла, які приховані в глибинах людської особистості.

Особливість феномена Мердок у тому, що при наявності зовнішньої атрибутики реалізму в її творах (оточення, характери, предмети), письменниця постійно пародіює, майстерно обіграє канонічні жанрові

моделі, вступає в гру з читачем тим самим продовжуючи канони «інтелектуальної» готики [3, с. 216].

Перш за все це відноситься до роману «Втеча від чаклуна» (1956). За словами Мердок, цей роман повинен розглядатися як «fantasy myth», легка сюрреалістична авантюрна фантазія [3, с. 217].

Щоб досягти ефекту психологічного впливу на читача, письменниця у своєму романі використала атмосферу нагнітання і передчуття небезпечних поворотів долі героїв, їх зіткнення із загрозливою небезпекою, що є головним засобом у готичних романах [4, с. 46].

Важливою фігурою у готичному романі виступає лиходій [5, с. 37]. У романі А. Мердок «Втеча від чаклуна» – це Міша Фокс, який являється центральною фігурою та переплетінням всіх персонажів, він володіє усіма рисами готичного протагоніста: це загадковий, таємничий навіть міфічний персонаж. Він завжди приховує своє життя та роботу, тримає усе в таємниці, він з легкістю підкорює інших героїв роману, здається, що він може керувати світом.

Міша це «злий геній», «чарівник», від якого всі прагнуть втекти, але в пастки якого потрапляють, він як руйнівна сила, в образі якого зосереджено «вселенське зло». Ніхто не знає, звідки він родом, «яка кров тече в його жилах» [6, с. 18]. «No one knows Mischa's age. One can hardly even make a guess. It's uncanny. He could be thirty, he could be fifty-five. Have you ever met anyone who knew? I'm sure even Calvin Blick doesn't know. No one knows his age. No one knows where he came from either. Where was he born? What blood is in his veins? No one knows. And if you try to imagine you are paralysed. It's like that thing with his eyes. You can't look into his eyes. You have to look at his eyes. Heaven knows what you'd see if you looked in» [7, p. 35].

1) Айріс Мердок використовує такі готичні мотиви у своєму романі, як: 1) дії роману відбуваються у старих, темних домівлях, здійснених у стилі бароко: «He had joined this block of four houses into one by building a square structure to span the gap. Within this strange palazzo, so rumour said, the wals and ceilings and stairs had been so much altered, improved and removed that very little remained of the original interiors» [7, p. 200-201];

2) звичайні речі набувають жахливих таємничих характеристик: наприклад швейна машина – це монстр з стальними іклами: «She was absorbed in watching the steel jaws of the machine as they opened and shut

with dazzling speed upon the stuff which was passing through them. The machine was looking more and more like some animal» [7, p. 105];

3) атмосфера таємниці і напруженості. Роман просякнутий загрозливими почуттями, страх посилюється невідомим: «Then Nina realized that she was running through a dark wood. She was running with a desperate speed so that only once in every ten steps did her feet touch the ground. Always beside her ran the machine, and she could see its steel eye glistening in the darkness from time to time» [7, p. 105]. Сюжет побудований навколо таємниці – невідоме походження персонажу, раптове зникнення, приховування свого життя [5, с. 40];

4) переповнення емоціями: персонажі твору найчастіше долають гнів, печаль, здивування, страх і особливо жах, страждають від справжніх нервових ситуацій; часто трапляються крики, плач, емоційні промови та поширена паніка [5, с. 45]. «He was feeling very shaken. She felt suddenly sick and afraid. Jan's unheralded appearance displayed a new boldness» [7, p. 142]. «When Annette wept, it was like a summer storm, a prodigious downpour without warning. Large tears weled suddenly from her eyes and coursed conspicuously down her cheeks» [7, p. 86];

5) жінки в біді: як заклик до симпатії, співчуття, милосердя та жалю читача, жіночі персонажі часто зіштовхуються з подіями, які залишають їх непритомними, переляканими, ридаючими або кричущими [5, с. 47]. «Rainborough noticed that she had been crying, her face was stained with tears – and the idea that she had been crying silently in the cupboard during his conversation with Mischa struck him as disagreeable and almost uncanny. 'Annette!' he cried into her ear» [7, p. 89].

Отже, Айріс Мердок продовжила традицію готичного роману у своєму творі «Втеча від чаклуна», зосередивши свою увагу на боротьбі між добром та злом, доводячи читачеві примарність та недовговічність «вселенського» зла. Саме тому її твори будуть завжди актуальними та її внесок у світову культуру буде важко переоцінити.

Список використаних джерел:

1. Саруханян А.П. Английская литература 1945-1980. М.: Наука, 1987. 514 с.
2. Красавченко Т. Н. Готический роман. Литературная энциклопедия терминов и понятий. Гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин. М.: НПК «Инстелвак», 2001. С. 184–186.
3. Bove Cheryl K. Understanding of Iris Murdoch / University of South Carolina Press, 1993. 300 p.

4. Английская литература 1945–1980. Под ред. А.П. Саруханян. М.: Наука, 1987. 600 с.

5. Григорьева Е.В. Готичний роман і своєрідність фантастичного у прозі англійського романтизму. 1998. 128 с.

6. Лозовская Н. И. Концепция человека в творчестве Айрис Мердок : автореф. дис. канд. филол. наук, 1980. 160 с.

7. Murdoch I. «The Flight from the Enchanter». Penguin books. 1969. 286 p.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Говорова С.С.

студентка;

Жарковська І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІТНЕС-ДИСКУРСУ

Англійськомовний фітнес-дискурс (далі – АФД) – це різновид спортивного дискурсу, мовні й мовленнєві особливості якого вже значною мірою досліджені у працях українських та зарубіжних учених (І.Є. Дубчак, І.Г. Кожевнікова, Ю.Б. Пікулева, О.А. Панкратова, К.В. Снятков, Л.О. Комлева, О.Г. Малишева, Б.А. Зільберт, П. Істрате, С.В. Шарафутдінова та ін.), однак особливості комунікації під час занять фітнесом лише нещодавно стали об'єктом дослідження українських та зарубіжних учених.

АФД, як і спортивний дискурс взагалі, відноситься до інституційних дискурсів (А. Мейр, С. Фляйшман, Дж. Уілсон, Т.Р. Ананко, О.В. Кудоярова, О.Й. Шейгал, М.Ю. Олешков, В.І. Карасик), як результат соціальної практики індивідів (Н. Фейрклоу, М. Халлідей, Т. ван Дейк, В.І. Карасик). Спортивний дискурс – багатоплановий і багаторівневий комунікативний конструкт, що відбиває комунікативні наміри суб'єктів спорту – спортсменів, тренерів, суддів змагань, адміністраторів спорту, уболівальників як реальних (глядачів спортивних змагань у реальних умовах спортивної події), так і віртуальних (телеглядачів і радіослухачів, що одержують візуальну й аудіальну інформацію про спортивну подію за допомогою телебачення й радіо), а також спортивних коментаторів, що деталізують для вболівальників інформацію про спортивну подію [1, с. 2].

Спортивний дискурс характеризується цілою системою конститутивних ознак, у центрі яких розташовується

інституціональність як базова конститутивна ознака, що відбиває зв'язок спорту із соціальними інститутами. Спортивне дискурсорозгортання відбувається між учасниками спортивного процесу або події, тобто комунікантами – суб'єктами спорту, які проявляють себе як групи мовних особистостей, які по-різному вербалізують свої комунікативні наміри [2, с. 152].

Спортивний дискурс реалізується також в мовних жанрах, що виникають у місцях зіткнення спортивного і якого-небудь іншого дискурсу. Позначимо деякі з них: в області накладення спортивного та педагогічного – тренування, гра або виступ; спортивного та медичного – лікування та надання медикаментозної підтримки спортсменам; спортивного і ділового – контракт між тренером або спортсменом і адміністративними органами; спортивного і рекламного – контракт спортсмена з фірмою, причому такою, що не обов'язково спеціалізується на спорті; спортивного і юридичного – різного роду договори, угоди й контракти тощо. Учасники (агенти) спортивного дискурсу представляють собою групи з розгалуженою спеціалізацією та системою ієрархії її членів. Розгалуженою спеціалізацією основної групи учасників (спортсмен-тренер-суддя) є наявність великої кількості різних видів спорту. У мовному відношенні всі етапи підготовки, дробові її частини, елементи виступу та тактики поводження, представлені багатою й різноманітною лексикою, термінологією (вузькою та спеціальною), фразеологічними зворотами, широко застосовуються стилістичні прийоми. Кожен з видів спорту використовує лексику, властиву лише йому, але, можна також спостерігати явище часткового злиття спеціальної лексики у схожих видах спорту. Водночас, слід зауважити, що далеко не завжди спільне для декількох видів спорту слово має одне й те саме значення [3, с. 48-49].

Одним з різновидів спортивного дискурсу є фітнес-дискурс. Фітнес-дискурс являє собою комунікативну діяльність людей у процесі занять фітнесом, (який представлений великою кількістю підвидів, таких, як йога, пілатес, аеробіка, стретчінг та ін.) й спілкування на фітнес-тематику за межами фітнес-клубу.

Англомовний фітнес дискурс – це самостійний та відносно м'який вид інституційного дискурсу, який представляє собою різновид соціальної практики представників англійськомовної культури, є підвидом спортивного дискурсу і має свої комунікативні, когнітивні та прагматичні характеристики.

Фітнес-дискурс реалізується за допомогою таких стратегій: інформативно-навчальної, фактичної, директивної, мотиваційно-заохочувальної, організаційної, оцінної, контролюючої та сугестивної, що виражають цілі й інтенції досліджуваного дискурсу та втілюються у низці тактик (пояснення, переконання, аргументування, рекомендації, коментування, застереження, повчання, мотивування власним прикладом, розпорядження, заохочення тощо). Провідне місце у ДФЗ посідають інформативно-навчальна та мотиваційно-заохочувальна стратегії, що дозволяє віднести досліджуваний тип дискурсу до інформативно-мотиваційних дискурсів [4, с. 5].

Білоус І.М. у своїй роботі виділяє таку макротему АФД, як «Фізичні вправи та їх виконання». Лексичне наповнення фітнес-дискурсу має певні особливості. Дуже часто використовуються терміни, які позначають різні етапи тренування. Їх можна поділити на такі групи:

– терміни на позначення навантаження, що допомагає учаснику дискурсу зрозуміти фізіологічну складову певного етапу тренування: *progressive resistance exercise, pre-exhaustion, warm-up, total body workout, etc.*

*"The **warm-up** should be well-rounded but have a bit more emphasis on the body parts you use in the main **workout**".*

*"**Progressive resistance exercises** in weight-training are generally based on the repetition maximum".*

*"**The pre-exhaustion (PE)** system in resistance training is largely used by athletes and practitioners with the goal of enhancing muscular adaptations".*

Зрозуміло, що до частотної лексики фітнес-дискурсу можна віднести назви вправ. Очікується, що учасники фітнес дискурсу розуміють, що саме вони повинні робити саме за назвою вправи, без детального її опису. До таких лексичних одиниць відносимо наступні: *stretching, half squats, back squats, sit-ups, windmills, military press, foetal stretch, etc.*

*icing and **stretching** can help speed recovery.*

*This test measures the strength of your upper body, abdominal muscles, and lower body by doing **sit-ups, push-ups, leg extensions** (on a weight machine), and so on.*

*Learn why doing **half squats** could actually help you add more leg mass, boost your back squat, and strengthen your Olympic lifts [5, с. 9];*

Важливою лексичною групою вважаємо одиниці на позначення різноманітних кроків, а саме: *marching/walking, jumping jacks, step, step*

touch, double step touch, basic Right, toe tap, knee up, heel touch, kick, cross, mambo etc.

*Just do **jumping jacks**, jump rope, or run in place with high knees for ten seconds between exercises.*

*Gradually increase the number of sets and jumps per set while decreasing the time you spend **marching**.*

*Here are six ways to do **toe taps**, whether you're looking for standing or floor exercises.*

*Generally speaking, you'll perform standing toe taps during **warmups**, conditioning drills for sports like soccer, between sets when lifting weights, or as part of a cardio class. [5, с. 240].*

Отже, ми можемо зробити висновок про те, англomовний спортивний дискурс становить собою комунікативну діяльність людей у процесі занять спортом, що представлений великою кількістю специфічних особливостей. Аналіз типологічних особливостей англomовного спортивного дискурсу засвідчив, що мова його учасників характеризується багатою і специфічною саме для цього типа дискурсу лексикою, термінологією.

Список використаних джерел:

1. Григорьева В.С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагматингвистический и когнитивный аспекты: монография. Тамбов : Изд-во Тамб. техн. ун-та, 2007. 288 с.

2. Зильберт А. Б. Существует ли спортивный дискурс? *Материалы IX страховских чтений*. Изд-во Саратов. педагогич. ин-та СГУ, Саратов, 2000.

3. Білоус І.М. Методика дослідження англійськомовного фітнес-дискурсу. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/18917/1/%D0%86.%D0%9C.%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%83%D1%81.pdf>

4. Білоус І.М. Когнітивно-комунікативні та прагматичні особливості англійськомовного фітнес-дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2015. 20 с.

5. Suzanne Schlosberg and Liz Neporent, M.A., with Tere Stouffer Drenth. Fitness for dummies 3rd edition. URL: <https://ru.scribd.com/read/213759443/Fitness-For-Dummies#>

Гуртова М.О.

учениця,

Науковий керівник: Дабдіна О.С.

заступник директора з НВР ХГ № 14,

вища категорія, «вчитель-методист»

Харківська гімназія № 14

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛІТЕРАТУРНОГО
ГЕРОЯ ЛЕКСИЧНИМИ І ГРАМАТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖИН ВЕБСТЕР
«ДОВГОНОГИЙ ДЯДЕЧКО»)**

Невід'ємною складовою будь-якого художнього твору є зображально-виражальні засоби. Такий вибір пояснюється тим, що саме засоби мовної виразності роблять мову наочною, образною і особливим чином оформлюють її, привертаючи до неї увагу, тим самим допомагають сприймати художній текст.

Дослідження емоційного стану на матеріалі художнього тексту є одним із найперспективніших способів аналізу мовних засобів, що репрезентують переживання персонажів. Художній текст може змалювати емоції героїв у повному обсязі, показати їх внутрішній світ та складність людської натури.

Особливості вербалізації емоцій вивчаються на різному матеріалі. У даному випадку це епістолярний роман Джин Вебстер «Довгоногий дядечко» («Daddy Long Legs») [1].

Даний роман було написано ще у 1911 році, але до нашого часу він є улюбленим для певного кола читачів. Він розповідає історію молодої дівчини, Джеруші Еббот, яка виховувалася до 16 років у притулку і де протягом наступних двох років за пансіон піклувалася про маленьких вихованців.

Роман неодноразово привертав увагу психологів, лінгвістів та істориків. Так, Viranti Nanda W. [2] аналізував образ головної героїні з боку психології, спираючись на теорію Зигмунда Фрейда про *id*, *ego* та *superego*. V. Nanda простежив, як змінювалася Джеруша, починаючи з перших днів перебування у коледжі і до останніх рядків роману.

Uswatun Khasanah [3] вивчав психологічний стан Джеруші, яка намагалася забути про своє жакхливе життя у притулку, обираючи нове ім'я і створюючи уявну родину.

Amanda Farrell Hollander [4] розглядала роман з точки зору соціальних реформ та феміністичних поглядів героїні. Її підтримувала Anne K. Phillips [5], яка додавала, що «Довгоногий дядечко» є чудовим зразком популярної епістолярної традиції ХІХ-поч. ХХ ст., який акцентує увагу на жіночій освіті.

Маргарита Кость [6] вважає епістолярний роман Джин Вебстер «Довгоногий дядечко» яскравим прикладом використання прийому рефлексії. Героїня пише листи незнайомцю, котрий оплачує їй навчання, проживання в пансіоні.

Проаналізувавши літературу, пов'язану з розглядом даного роману, ми дійшли висновку, що роман не аналізувався глибоко з точки зору емоційності; з боку лінгвістики та граматики цей твір також майже не досліджували.

Основна мета нашої роботи – дослідження тропів, які передають емоційний стан героїні. Для досягнення мети були використані літературознавчі довідники та статті з мовознавства для визначення видів художніх засобів.

Роман як матеріал дослідження було вирішено розділити на частини, які відповідають життю Джеруші після притулку, а саме на чотири етапи, що відповідають чотирьом рокам перебування у коледжі, і ще періоду з вересня по жовтень, коли вона – випускниця коледжу – пише свої останні листи.

Також для більш точного та зручного проведення аналізу листи у творі було пронумеровано. Таким чином було виявлено, що роман складається із 64 листів.

Твір «Довгоногий дядечко» являє собою епістолярний роман, який складається з листів сироти Джеруші (Джуді) Еббот до свого таємничого благодійника, якого вона називає Довгоногим дядечком, не знаючи про нього жодної деталі, крім того, що він високий на зріст. Тож, перше, що привертає увагу читача, це звертання до цього опікуна: Daddy-Long-Legs.

Жодний художній твір не обходиться без засобів художньої виразності, або тропів. Їх багато в листах героїні, саме вони допомагають створити атмосферу, передають настрій та її ставлення до певного предмета, явища чи людини. Тож було вирішено проаналізувати

кількісний та якісний склад тропів та їх зміни з урахуванням емоційного стану героїні.

Варто зазначити, що кількість тропів, які зустрічаються у її листах, з часом змінюється. Це можна пов'язати з тим, що Джеруша, закохавшись, через брак часу пише свої листи-звіти рідше: вони у неї схожі більше на плановий звіт, сухі, мало емоційні, нашвидкуруч. Якщо порівняти кількість тропів, які зустрічаються в її листах за чотири роки та два місяці, то отримуємо наступні результати:

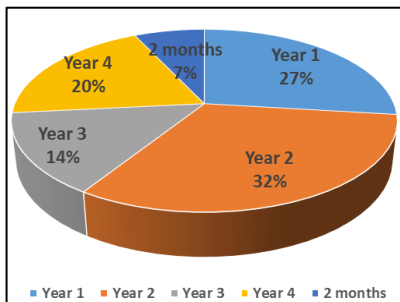

Рис. 1. Кількість тропів за роками, %

Джерело: розроблено автором

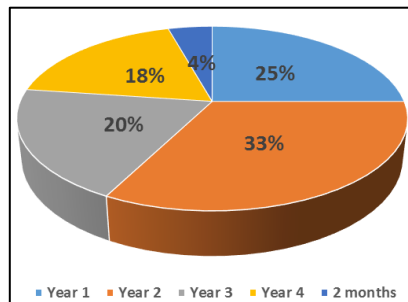

Рис. 2. Кількість листів за роками, %

З діаграми (рис. 1) видно, що найвиразнішим був другий період життя дівчини (32% тропів від загальної кількості). Але це можна пов'язати з тим, що кількість листів в цьому періоді була найбільшою (33%, що відповідає 30 листам) (рис. 2).

Стиль письма Джеруші трохи змінюється протягом років її навчання, але привертає увагу поетичність в описах природи, яка залишається майже незмінною до кінця роману. Цей факт підкреслює романтичність та безпосередність її натури. Читач відчуває емоційний стан дівчини через описи природи, в яких вона вживає багато метафор, порівнянь, епітетів, персоніфікацій та оксюморонів, іноді порівнюючи свій стан зі станом природи. Наприклад, описуючи сонячний, сліпучий зимовий день, Джеруша пише, що весь світ склонився під вагою снігу, а вона – під вагою печалі: «... This is the sunniest, most blinding winter afternoon, with icicles dripping from the fir trees and all the world bending under a weight of snow—except me, and I'm bending under a weight of sorrow» [1, с. 37].

Аналіз попередніх досліджень за даною темою вказує на те, що даний роман не було розглянуто раніше саме в цьому розрізі, з точки зору вербалізації емоцій героїні.

Виявлено зв'язок між етапами дорослішання головної героїні роману та змінами троп та фігур, тобто кількість певних засобів (епітетів, риторичних питань) зростає, а деяких (оксюмори, питальні речення, метафори) – зменшується, відповідно до внутрішнього розвитку Джуді. Окрім того, досліджена залежність емоційного стану та художніх засобів, які використані для вербалізації.

Проаналізована зміна лексичних та граматичних засобів у творі:

– кількість риторичних питань поступово зростає, а просто питальних речень, навпаки, – зменшується;

– зменшується кількість емоційно забарвлених слів, що пов'язано зі званням Джуді до нового ритму життя, побуту, навчання. Взагалі листи стають більш стриманими порівняно з листами на початку твору;

– у кінці твору вже доросла дівчина пише переважно листи-роздуми, вони не такі експресивні, як листи на початку, де Джеруша частіше питає опікуна, аніж розмірковує над чимось.

Стиль перших листів дуже відрізняється зі стилем останніх, це пов'язано з тим, що героїня подорослішала, отримала життєвий досвід. Окрім того, відрізняється вокабуляр на початку твору й в кінці – дівчина розвивається, отримує нову інформацію, вивчає іноземну мову, у тому числі слова й стали вирази.

Список використаних джерел:

1. Webster, Jean. *Daddy Long Legs* / Jean Webster. USA, NY: Scholastic Inc., 1988. – P. 206.
2. Wiresti, Viranti Nanda. *The main character's personality development in Jean Webster's novel «Daddy Long Legs»: a psychological study* / Viranti Nanda Wiresti // *A Thesis Journal*. University of Mataram. – 2018. – P. 3-6.
3. Khasanah, Uswatun. *Coping Behavior For Unhappy Childhood In Jean Webster's «Daddy-Long-Legs»: An Individual Psychological Perspective* / Uswatun Khasanah // *Skripsi thesis*, Universitas Muhammadiyah Surakarta. – 2014. – P. 3-10.
4. Hollander, A. F. *The Fabian Child: English and American Literature and Socialist Reform, 1884-1915* / A. F Hollander // *UCLA*. – 2015. – P. 16-29.
5. Phillips, Anne K. ««Yours most loquaciously»: Voice in Jean Webster's *Daddy-Long-Legs*» / Anne K. Phillips // *Children's Literature*, Johns Hopkins University Press. – 1999. – P. 64–85.

6. Кость Маргарита. Засоби актуалізації рефлексії у творі Джин Вебстер «Довгоногий Дядечко» / Маргарита Кость // Студентські наукові студії. Збірник наукових праць студентів. – Херсон: ХДУ, 2016. – С. 147-151.

Лісничка А.В.

студентка,

Науковий керівник: Чуланова Г.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Сумський державний університет

**ВАРІАТИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
В АНГЛОМОВНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ
НА МАТЕРІАЛІ СТАТЕЙ THE GUARDIAN,
THE WASHINGTON POST (ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ)**

Сучасний світ неможливо уявити без комунікативної взаємодії, яка відбувається в усіх сферах життя людини. Вона відіграє важливу роль у інформаційному дискурсі. Його основним завданням є донесення певної інформації до читача та здійснення на нього впливу. Для виконання цього завдання існує велика кількість тактик та стратегій комунікації. Особливе місце у сучасному інформаційному просторі займають саме англомовні засоби масової інформації (ЗМІ). На їх сторінках широко використовуються різні виразно-зображальні засоби, серед яких особливе місце займають фразеологізми.

Автори статей навмисно модифікують фразеологічні одиниці (ФО) для досягнення власної комунікативної інтенції. Модифікації відбуваються за допомогою зміни формату ФО або шляхом інтеграції даної одиниці у контекст. Найпоширенішими видами модифікацій фразеологізмів у ЗМІ є структурні та семантичні. Зазнаючи таких змін фразеологізм може повністю або частково зберегти своє первинне денотативне значення. Але інколи ФО зазнає дуже різючих змін і через це відбувається деактивація денотативного значення. Дані фразеологічні модифікації рідко зберігаються у мові, на відміну від сталих ФО. Частіше за все їх використовую одноразово [3].

Проаналізувавши газети “The Guardian” та “The Washington Post” ми виявили такі приклади структурних змін ФО:

1. *To spoil one's game* – зіпсувати комусь всю справу [1, с. 882] зазнала модифікації: ***Red cards don't need to spoil games – even for the side down to 10 men*** [4]. Цей фразеологізм було трансформовано завдяки розширенню складу ФО. Відбулося додаванням нових лексичних одиниць на ініційній позиції речення “*red cards*”, “*need*”, а також уведення смислової групи на фінальній позиції речення “*even for the side down to 10 men*”. Автор підкреслює, що отримання червоних карток (дискваліфікація гравця з поля) не зіпсує гру та не призведе до поразки всієї команди, навіть, якщо у їхньому складі залишиться 10 гравців. Автор згадує команду у якій одного чи двох гравців було дискваліфіковано і їм довелося грати проти повного складу команди суперника, але врешті їм вдалося перемогти, що здивувало всіх уболівальників.

2. *Every nook and cranny* – всюди, по всіх закутках [1, с. 310] → ***All day Saturday the police had repeated the nook and cranny inspection*** [6]. Відбулося відсікання однієї лексичної одиниці “*every*”, додавання нової “*inspection*” та смислової групи “*all day Saturday the police had repeated*”. Таким чином автор хотів підкреслити, що поліція робить у даній ситуації все можливе та проводить обшук надзвичайно ретельно. Мова йдеться про розслідування вбивства дівчини підлітка у Нью Йорку, яке відбулося влітку 2019 року.

Наступним приведемо приклади типових семантичних змін ФО:

1. *Life and soul* – душа компанії, зіниця ока [1, с. 608] → ***The Guardian view on Xi Jinping: is he the life and soul of the party?*** [5]. Наведений приклад відзначений наступними семантичними змінами: модернізацією метазнаків, апеляцією до імені “*Xi Jinping*” та зміною афірмативної конструкції на питальну. Вживши таку модифікацію автор представляє Сі Цзінпіня, який являється головою КНР, надією Комуністичної партії Китаю.

2. Традиційна ФО *Black sheep* – біла ворона [1, с. 141], розширилася додаванням смислової групи ***Black Sheep in the Shadow – a Total Eclipse of the Farm» which will include food (roasted pig and lamb), live music and «freak show-style» performances*** [7]. У наведеному прикладі автор вживає ФО у метафоричному значенні, це пов'язано з затемненням в честь якого і придумали цей фестиваль. Він має на увазі вівцю, яка під

тінню затемнення стає темною. Досить вдалий приклад семантичної трансформації, бо фразеологізм набуває іншого значення.

Найскладнішою проблемою для перекладача є не тільки виявлення таких модифікованих фразеологізмів у тексті, а й їх переклад. Тому основними методами перекладу англомовних ФО пропонують використовувати такі: еквівалентний (аналоговий) переклад, калькування, описовий переклад та комбінований. Перекладач може обрати будь-який підходящий метод керуючись тим, щоб вихідний варіант був адекватним та зрозумілим реципієнту [2].

Аналіз дослідженого ілюстративного матеріалу показав, що найбільш характерними структурними змінами є такі: розширення (включення та розгортання); компресія (відсікання) складу ФО. А до семантичних змін слід віднести: використання власних назв (імена, назви країн та ін.); додавання смислових груп; заміна афірмативної конструкції; модернізація метазнаків ФО.

Список використаних джерел:

1. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2005. – 1056 с.
2. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак. – Львів: Вища школа, 2003. – 264 с.
3. Пташник С. Б. Структурно-семантичні особливості фразеологічних модифікацій та їхні функції в німецькому газетному тексті: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / С. Б. Пташник ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2003. – 18 с. – укр.
4. Page of David Lacey. URL: <https://www.theguardian.com/football/blog/2011/oct/28/red-cards-10-men>.
5. Page of Editorial. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/oct/18/the-guardian-view-on-xi-jinping-the-life-and-soul-of-the-party>.
6. Page of Josh Taylor. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2019/jul/17/bianca-devins-instagram-under-fire-over-shared-images-of-dead-teens-body>
7. Page of Kate Silver. URL: https://www.washingtonpost.com/lifestyle/travel/want-to-see-this-summers-solar-eclipse-here-are-some-viewing-options-across-the-us/2017/06/29/9bf4d650-5c17-11e7-a9f6-7c3296387341_story.html?utm_term=.f1e4762a2e0d.

Мизинюк Д.С.

студентка,

Факультет іноземних мов

Вінницького державного педагогічного університету

ДІАЛОГ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

З точки зору сучасної науки, діалог дуже цікавий феномен не тільки людського спілкування, але також буття і свідомості. Діалог є найбільш дієвим засобом побудови складних систем відносин на різних рівнях і в різних просторах суспільного життя. Будучи специфічною формою спілкування і виконуючи всі його функції, діалог має свою специфіку, що забезпечує йому особливу роль в організації життєдіяльності людей.

Глобальне розуміння діалогу та діалогічних відносин в філології виходить з праць М.М. Бахтіна. Дослідник підкреслював, що діалогічні відносини «глибоко своєрідні і не можуть бути зведені ні до логічних, ні до лінгвістичних, ні до психологічних, ні до механічних, ні до будь-яких інших природних відносин» [1]. За словами М.М. Бахтіна, діалогічні відносини є «майже універсальним явищем, що пронизує всю людську мову і все відношення і прояви людського життя, взагалі все, що має сенс і значення ... Чужі свідомості не можна споглядати, аналізувати, визначати як об'єкти, речі – з ними можна тільки вести діалог, спілкуватися ...» [1]. З цього випливає, що будь-яке спілкування є діалогічним за своєю природою.

Осмислення діалогу і діалогічних відносин характерно для науки кінця ХХ століття. Так, у передмові до збірки «Діалог: теоретичні проблеми і методи дослідження» констатується наступне: «Діалог стає, мабуть, центральною метафорою нашої цивілізації. Поширення її таке, що практично вся соціальна сфера пронизана діалогічними відносинами: діалог культур, діалог політичний, діалог міжетнічний, діалог духовний» [2].

Цікаво, що первинність діалогічної комунікації визнається навіть дослідниками монологу. Так, Л.П. Семененко робить таку принципіальну заяву: «Не можна заперечувати, що діалогічне висловлювання представляє собою основну і найбільш природну форму використання мови для досягнення мовцем певних

комунікативних і практичних цілей. Діалогічні відносини служать необхідною умовою раціональної взаємодії для більшості сфер комунікативної і практичної діяльності Тільки в діалозі можливо повне взаєморозуміння, і лише діалог здатний забезпечити простір, достатній для повної реалізації» [3].

Важливо підкреслити, що для сучасної мовної дійсності характерна експансія діалогічних видів комунікації. Діалог в різноманітних його проявах набуває широкого поширення навіть у тих сферах, які відрізнялися чітко вираженою монологічністю. В електронних засобах масової інформації, на сторінках газет і журналів діалогічні жанри (типу бесід, інтерв'ю, «круглого столу») займають все більш міцні позиції. І це не випадково, так як в сучасному світі, де знімається багато колишніх обмежень, і розширюється поле соціальної дії бачення, діалог стає все більш затребуваною формою відносин. Він – необхідна умова розгортання і розвитку міжособистісних, між групових та міждержавних відносин: культурних, економічних, політичних. Природно, формується і збільшується потреба оптимального розкриття і розуміння можливостей діалогу, сфер його використання.

Надзвичайно важливим моментом виявляється очевидна антропоцентричність діалогу. В ході діалогічного спілкування (в тому числі і в інтерв'ю) реалізується ситуація «обличчям до обличчя», вже сама по собі створює підґрунтя для саморозкриття кожного, хто вступає в діалог у всій сукупності «горизонтів її буття» [2].

Діалог, в силу особливостей свого протікання, є видом мовлення, запрограмованим на наявність певного комунікативного ефекту. Діалог, за визначенням припускає наявність зворотного зв'язку, облік позиції адресата, ідеально орієнтований на досягнення взаєморозуміння і згоди сторін (хоча б часткове).

Саме тому в даний час проблеми діалогу, функціонуючого в побудові систем відносин, стали предметом обговорення на всіх рівнях і в усіх сферах життя.

Особливу область в пізнанні діалогу складають його процесуальні характеристики. В процесі діалогу здійснюються «зіткнення» різних традицій, думок, цінностей, прийняття одним суб'єктом цінностей іншого. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що інтерв'ю має виражені ознаки діалогічності, які дозволяють віднести його до діалогічного типу дискурсу.

Список використаних джерел:

1. Бахтін М.М. Естетика словесної творчості / М.М. Бахтін. – М.: Мистецтво, 1986. – 444 с.
2. Менг К. Проблема аналізу діалогічного спілкування / К. Менг // Текст як психологічна реальність. – К.: Ін-т мовознавства АН СРСР, 1982. – С. 14-18.
3. Семененко Л.П. Аспекти лінгвістичної теорії монологу / Л.П. Семененко. – М.: МЛУ, 1996. – 323 с.

Семелюк Б.О.

студент,

Національний університет «Львівська політехніка»

СЕМАНТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ СЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ХОБІ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Культура Японії має велику кількість культурних надбань. Серед них прекрасні зразки образотворчого мистецтва давнини, шедеври архітектури і скульптури, світові пам'ятники японської поезії, літератури та драматургії, пам'ятки садового будівництва тощо. Поряд з ними існує багата спадщина японської культури релігійної та філософської думки, так званих культурних надбань.

Всі культурні надбання формувались в Японії не одну сотню років. Хоча вони і споріднені із загальною і досить типовою азійською культурою, все ж багато у чому культура японців зберегла певну своєрідність. Досить сильно на це вплинув фактор географічного розташування Японії, адже майже до кінця XVII століття острів був ізольований, фактично не піддавався таким зовнішнім чинникам як завоювання, а самі японці чітко контролювали, яку частину із того іноземного що все ж потрапляло до них прийняти, а що потрібно знищити і викоринити [5, с. 124].

В силу своєї ізольованості та своєрідної культури, яка формувалась в японському суспільстві не одне століття, щось близьке до сучасного поняття хобі існувало досить давно. Однак ставлення до цих занять було цілком протилежним, якщо порівнювати із типовим європейським суспільством [5, с. 86]. Заняття за якими японці проводили свій вільний

час мали за собою чіткі основи і конкретні рамки. Їх підводили до професійного абсолюту та відточували свою майстерність у певному роді занять все життя. Це одна з причин чому багато із цих занять збереглись у своєму певному вигляді до цих часів. Взяти до прикладу хоча б чайну церемонію, написання традиційних японських віршів, каліграфію чи ціле різноманіття бойових мистецтв [3, с. 56].

Ще одним важливим фактором, окрім історичного та культурного впливу, у ставленні сучасного українського суспільства до хобі є економічне та політичне становище у державі. Оскільки це безпосередньо впливає на можливість людини вибрати певний вид заняття і витратити на це заняття достатньо вільного часу чи навіть коштів, щоб отримати ту психологічну користь заради якої люди зазвичай і обирають те чи інше заняття в якості хобі.

У якості демонстраційного прикладу візьмо одне із найпопулярніших хобі серед молодих японців – *ひとり旅* (*hitori tabi*), що буквально означає «подорожі наодинці». Японське суспільство надзвичайно згуртоване, що дозволяє їм колективно вирішувати багато проблеми які постають чи раніше поставали у їхньому житті. Однак, однією із головних особливостей є те, що вони повністю розділяють «широке» суспільне коло у якому вони працюють чи кооперують із іншими людьми на постійній основі та «внутрішнє» коло у яке входять лише члени сім'ї і найближчі люди. Крім того, вони цінують і поважають час який необхідно виділити для «себе» [3, с. 131]. Подорожі наодинці досить популярне заняття серед японців, особливо якщо мова йде про туризм всередині країни. Це чудовий спосіб відійти від навколишньої метушні та очистити свої думки [2, с. 95-96].

Для проведення аналізу слова на семантичну варіативність та визначення його типової граматичної позиції у японських реченнях було використано найбільший корпус сучасної японської мови, який знаходиться у вільному доступі та був розроблений Національним інститутом японської мови та лінгвістики (国立国語研究所 – Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo). Це незалежна адміністративна одиниця у Японії, створена з метою вивчення, спостереження, популяризації і створення рекомендації щодо належного використання японської мови.

Саме цей дослідницький інститут відповідає за створення і розвиток корпусів японської мови. NINJAL – це стилізована аббревіація англійської назви інституту National Institute for Japanese Language and Linguistics.

Із речень опрацьованих за допомогою корпусу японської мови, можна зробити висновок, що слово ひとり旅 (hitori tabi) досить часто вживається із часткою の (no), яка у японській мові переводить його у прикметник і подалі вживається як означення до іменника який слідує цій частці.

Достатньо типовим є формування складних іменникових словосполучень. В такому випадку, згідно граматичної структури японської мови, додаткове слово приєднується без використання часток. У такому випадку, щоб правильно прочитати і вивести значення словосполучення потрібно досконало знати кандзі

які вживаються, їхнє значення та прочитання.

Цілком очікувано, разом із досліджуваним словом вживається частка напрямку руху に (ni) адже саме хобі полягає у постійні зміні місця перебування. Найменш часто після слова вживаються частки-індикатори теми речення або інші граматичні частки які мають більше граматичного навантаження (часи, способи дії), ніж контекстуального. Вибіркові приклади аналізу наведені у *Таблиці 1*.

Таблиця 1

Приклад найтипівіших семантичних варіацій слова ひとり旅 (hitori tabi)

<p>立つ – відправлятись в подорож наодинці (з аеропорту) 読本 – путівник для подорожей наодинці をしている – відправлятись у подорож наодинці は楽しい – щаслива подорож наодинці に出よう – вирушити у подорож に出る前 – перед тим як вирушити у подорож の女性 – дівчина, що подорожує наодинці の日本人 – японець, який подорожує наодинці 掲示板 – дошка оголошень з маршрутами подорожей</p>	<p>У словосполученнях часто переходить в прикметники і стає означенням до виконавця дії. В силу особливості значення слова активно використовується із часткою напрямку руху に (ni). Формує складні іменникові словосполучення. Вираженої гендерної диференціації не спостерігалось.</p>
---	--

Джерело: розроблено автором

Враховуючи особливості японської мови, яка за своє граматичною формою і структурою є аглютативною, або як ще її називають «мовою-приклеюкою» проведення аналізу семантичної варіації того чи іншого слова дозволяє визначити найбільш типові групи слів які вживаються разом із досліджуваним словом, а також його граматичну позицію. Оскільки у японській мові, речення формуються із блоків які поєднуються граматичним частками, аналіз цих блоків які утворюють словосполучення також дає змогу визначити граматичні частки що «притягуються» до досліджуваного слова. А це у свою чергу дозволяє провести подальший детальний прагматичний аналіз обраного слова.

Список використаних джерел:

1. Haffner, John; Klett, Tomas; Lehmann, Jean-Pierre (2009). Japan's Open Future: An Agenda for Global Citizenship. Anthem Press. P. 17. ISBN 978-1843313113.
2. Holt, Jon (Review) "Teaching Japanese Popular Culture" Edited by Deborah Shamoan and Chris McMorrان. Ann Arbor, Mich.: Association for Asian Studies, 2016 Japanese Language and Literature 52-01. pp. 93-100. American Association of Teachers of Japanese 2018. URL: http://cnit.ssau.ru/iatp/work/budileva/glava_1_3.htm.
3. Ohnuki-Tierney Emiko. Rice as self: Japanese identities though time. – Princetone, New Jersey : Princeton University Press, 1993. 184 p.
4. Tanaka, Hiroaki (Review) Is the theory of politeness pragmalinguistic or sociopragmatic?--A new look into the universality/culture-specificity divide-- English Linguistics 33-02 pp. 511-543. Kaitakusha 2017.
5. The impact of traditional though on present-day Japan. – München : Iudicium-Verl., 1996. 236 p. – (Monogr. Aus dem Deutschen In-t für Japanstudien der Phillip-Franz-von-Siebold-Stifrung; Bd. 11).

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Айзенбарт Л.М.

*кандидат філологічних наук, старший викладач,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ЛІТЕРАТУРНА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КАРТИ ГАЛИЦЬКОГО ПРОСТОРУ У «ФОТОГРАФІЧНОМУ МИСЛЕННІ» Б. ШУЛЬЦА

Із розвитком візуальних мистецтв змінюється і спосіб літературної візуалізації простору. Після виходу на літературну арену Б. Шульца у центрі уваги тогочасного мистецького світу перебували фотографія і колаж. Відповідно твори Б. Шульца за способом візуалізації можна класифікувати на два типи – одиничні фото й фотоколажі. В одних, як, наприклад, «Вулиця Крокодилів», «Осінь», «Республіка мрій», ми бачимо чіткі, з багатьма деталями, з ефектом застиглої миті фотографії. В інших – «Манекени», «Віхола», «Пан Кароль» – перед нами постають різнокольорові, часто відірвані одна від одної картини, укладені в полотно одного тексту. Якщо для першого типу візуалізації автор звертається до відкритого простору, екстер'єру, де всі речі об'єднано в одну історію, то у другому – в об'єктиві переважає інтер'єр, де кожен предмет має власну історію. З однієї історії «народжується» фотографія, а з багатьох постає колаж. Щоразу за кожного іншого погляду / прочитання тексту виникає інша колажована історія. Тож коли фотографічні тексти зазвичай зберігають свою статичність, колаж створює враження динамічної структури.

Інколи в художніх текстах Б. Шульца простежуємо поєднання двох типів візуалізації, де статичні фотографії почергово, згідно з певною авторською логікою, змінюються за принципом «чарівної» лампи, коли у той чи той момент невідомо, яка фотографія з'явиться наступною, – й відповідно виникає враження певного хаосу, можливості укладання

фотографій у довільному порядку. Однак, як твердить Ю. Андрухович, це оманливе враження, бо, «[...] *перекладаючи ці начебто довільні сцени й описи, розбираючи їх на частинки [...], починаєш раптом бачити їхню строгу конструкцію та внутрішній лад*» [1, с. 380].

Тому можемо говорити про індивідуальні прийоми картографування Б. Шульца як особливу характеристику його художньої творчості. Карти Б. Шульца асоціюються з фотографіями, де в центрі уваги опиняється частина застиглого простору з усіма його елементами, рухами, жестами.

У мистецтві фотографії особливого значення набуває рамка, або ж межі кадру. Власне наявність рамки увиразнює різницю між картиною й фотографією, оскільки, як твердить французький дослідник А. Базен, «...*картинна рама поляризує простір до середини, тоді як усе показане на кіноекрані, навпаки, виявляє тенденцію безмежно продовжуватися у Всесвіті. [...] Рамка фотокадру – лише умовні його кордони; зміст пов'язаний з тим, що залишається поза рамкою [...]*» [2, с. 101]. Водночас разом із кадром у фото- й кіномистецтві актуальним є прийом колажності як поєднання в одному творі різних за своєю структурою, походженням, стилем, застосуванням, кольором, матеріалом тощо елементів. Зазвичай колаж використовують для створення ефекту несподіванки, підсилення, підкреслення емоційної насиченості змісту.

Інтенсивний розвиток фотографії та кіномистецтва дав поштовх до появи нового типу художньої мови для всіх інших видів мистецтва. Особливістю цієї мови стає принцип інтермедіальності. Дослідник російського формалізму А. Ганзен-Льове, аналізуючи російський авангард, виокремлює три моделі інтермедіальності: 1) моделювання фактури іншого виду мистецтва, як, наприклад, поява візуальної поезії; 2) використання форм одного мистецтва в іншому, як, наприклад, музичних чи архітектурних форм у літературі. 3) інкорпорування мотивів, сюжетів, образів, форм, музики та інших видів мистецтва у літературний текст [5, с. 292]. Інтермедійність творить новий художній текст, видозмінюючи можливості його виражальних засобів, надаючи додаткових семантичних шарів, увиразнюючи зв'язки між змістом та формою. Адже, як зазначає В. Просалова, «...*між зображальними і виражальними видами мистецтва немає неперехідної межі [...]. Уведення елементів інших видів мистецтва приводить до модифікації самого принципу взаємодії, що відбувається на рівні художніх кодів і приводить до появи нових змістів*» [4, с. 49].

Б. Шульц, який творив у період актуалізації фото- й кіномистецтва, переймає його мову. Важко сказати, наскільки свідомим було звертання письменника до принципів та прийомів візуального мистецтва, але в його малій прозі знаходимо численні приклади використання як мінімум двох типів інтермедіальності. З одного боку, Б. Шульц застосовує формотвірні принципи кадрування у структурі літературного тексту, натомість з іншого, – інкорпорує у свою творчість образи інших видів мистецтв.

Дослідниця О. Бистрова обґрунтовує власну думку про фотографічний спосіб мислення Б. Шульца: *«Оптичний прилад дає можливість спостерігати та роздивлятися щось так, що про це ніхто не знає, а значить, дає можливість побачити те, що зазвичай приховане. Фотографія дозволяє спіймати мить, а потім спокійно цю мить роздивитися [...]». Унікальною здатністю фотографії є можливість побачити те, що вислизає від людської уваги»* [3, с. 383]. Виразним проявом фотографічного мислення автора є, на думку дослідниці, кадрування, візуалізація змісту, зменшення важливості подієвості та акцентуація описовості, що репрезентує низку послідовних кадрів-образів [там само, с. 387].

Таким чином, аналізуючи способи картографування простору письменником, акцентуємо на використанні способів візуалізації, притаманних передовсім мистецтву фотографії. Однак, для малої прози Б. Шульца характерна розбудова власного міфологічного простору, тоді як реальний простір Галичини головно включає Дрогобич та його околиці. Проте, як на нас, важливий не так географічний обсяг території, як спосіб її візуалізації.

Галичина Б. Шульца нагадує родинний альбом з фотографіями, де окремі постаті завмерли на тлі дрогобицьких будинків, ринкової площі, замських садів, що творять карту самого міста. Єврейсько-польсько-український Дрогобич стає для письменника яскравим утіленням образу багатокультурної Галичини міжвоєнного періоду ХХ ст.

Список використаних джерел:

1. Андрухович Ю. Останній з Атлантиди. *Б. Шульц. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання* / пер. з пол. Ю. Андрухович. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014. С. 377–382.
2. Базен А. Что такое кино / пер. с фр. Я. Эпштейн. Москва : Искусство, 1972. 379 с.

3. Бистрова О. Фотографічність художнього мислення Бруно Шульца. *Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури* : матеріали V Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / ред. В. Меньок ; Полоністичний науково-інформаційний центр ім. І. Менька, ДДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич : Коло, 2014. С. 380–391.
4. Просалова В. Інтермедіальність як явище мистецтва і метод аналізу. *Філологічні семінари*. 2013. Вип. 16. С. 46–53.
5. Hansen-Löve A. Intermedialität und Intertextualität : Probleme der Korrelation von Wort und Bildkunst – am Beispiel der Russischen Moderne. *«Dialog der Texte»*. Hamburger Kolloquium zur Intertextualität : Wiener Slawistischer Almanach. Wien, 1983. Sonderbd. 11. S. 291–360.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Павлович Ю.Р.

магістрантка;

Кульчицький І.М.

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

КВАНТИТАТИВНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЮСТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь ПІВНІЧНОГО ЦИКЛУ ДЖ. ЛОНДОНА)

Сучасні лінгвістичні пошуки характеризуються поєднанням різних методів та методик досліджень, комплексними підходами до вивчення мовних явищ, залученням досягнень різних наук, використанням нових технічних та інформаційних можливостей. Ця тенденція розповсюджується на вивчення різних рівнів організації мовної структури, проблем лінгвостилістики, жанрології, перекладознавства, компаративістики, в тому числі і особливостей ідіюстилю художніх творів.

Численні теоретичні розвідки свідчать, що основою для авторського стилю є текст. Саме текст, на думку М. Бахтіна, становить першооснову лінгвістичних, філологічних і літературознавчих дисциплін і взагалі всього гуманітарно-філологічного мислення [1, с. 473]. Компоненти тексту включають одиниці всіх рівнів мови. Найбільш значущою одиницею є слово, мінімальна змістова одиниця мови, що вільно відтворюється в мові й служить для побудови висловлювань (речень) [3, с. 166]. Стильовий аналіз текстів свідчить, що тексти відрізняються одиницями всіх рівнів мови, але стилерозрізнявальний потенціал цих одиниць різний: найменший на фонетичному рівні, найбільший – на лексичному та синтаксичному [2]. Саме тому лексичні одиниці тексту (слова) є об'єктом нашого дослідження.

Мета даного дослідження – з'ясувати особливості частиномовного слововживання із застосуванням квантитативних методів в оповіданнях

Дж. Лондона північного циклу та обґрунтувати методику встановлення однорідності/неоднорідності ідіостилю вибірки за розподілом частот лексико-граматичних класів слів.

Першим етапом нашого дослідження стала побудова дослідницького корпусу, до якого увійшли 11 оповідань [5]. Наступним кроком було морфологічне маркування корпусу (застосовано класичний поділ слів на частини мови), далі для кожної частини мови автоматично (за допомогою спеціально написаної програми) визначено її частотність у тексті. Результати обчислень наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Вживання частин мови в північних оповіданнях Дж. Лондона

Твір	Іменник	Прикметник	Дієслово	Прислівник	Разом	Слововживань у творі
Negore, The Coward	914	302	852	332	2400	4382
The White Silence	845	303	706	211	2065	3733
To the Man on the Trail	746	271	571	175	1763	3139
The Law of Life	570	243	592	221	1626	2836
The White Man's Way	1150	441	1079	356	3026	5225
When God laughs	659	236	597	282	1774	3130
The wife of a king	1281	341	796	363	2781	4834
The wisdom of the trail	646	212	593	223	1674	2988
The Son of the Wolf	1395	410	1191	415	3411	6114
The Story of Keesh	624	230	662	227	1743	3147
The Sickness of Lone Chief	760	336	676	257	2029	3632
Разом	9590	3325	8315	3062	24292	43160

Наступний крок дослідження – перевірка обсягу вибірки. Для визначення «надійності» обсягу вибірки («число прикладів», тобто кількість) використовуємо формулу так званої похибки вибірки.

У лінгвістиці прийнято вважати, що ця величина не повинна перевищувати 33% [4, с. 56-57] при довірливій імовірності 95% (значущість $P=0,05$). Відносна похибка вибірки обчислюється за формулою:

$$\delta = \frac{Z_p}{\sqrt{N \cdot p}} \quad (1)$$

де Z_p – деяка постійна величина (константа), яка для 5-ти відсоткового рівня значущості дорівнює 1,96;

N – об'єм вибірки (в абсолютних величинах);

p – відносна частотність вживань одиниць аналізу (наприклад, іменників).

Прораховуємо відносну похибку для іменників, дієслів, прикметників і прислівників, оскільки вважаємо ці частини мови стилезначимими.

Загальний корпус отриманих нами лексичних одиниць складає 43 160 словоформ, з яких 9590 становлять іменники. Відповідно величина p складає 0,22. Відносна похибка вибірки 0,02 менша за критичну 0,33. Отже, можна допустити, що отримана кількість прикладів для іменників достатня для того, щоб ґрунтувати на них деякі висновки.

За формулою (1) розраховуємо відносну похибку вибірки для дієслів, загальна кількість яких становить 8315 лексичних одиниць. Відповідно частота вживання дієслів складає 0,19. Відносна похибка вибірки дорівнює 0,02, що є меншою за критичну.

Загальна кількість прикметників у вибірці становить 3325 одиниць. Відповідно частота вживання прикметників складає 0,08. Відносна похибка вибірки дорівнює 0,02 і є меншою за критичну.

Таким же чином обчислюємо відносну похибку для прислівників. У творах наявні 3062 прислівників. Відповідно частота вживання прислівників дорівнює 0,07. Відносна похибка вибірки становить 0,03, що є меншою за критичний показник.

Отже, результати обчислювань показують, що похибки для всіх лексико-граматичних класів слів не перевищують критичних величин. Тому висновки, зроблені на основі аналізу фактичного матеріалу, можна трактувати як достатньо достовірні.

За даними таблиці встановлено, що найчастотнішим показником характеризується іменник: 9590 словоформ, що складає 22,21% від загальної кількості лексичних одиниць. Другу позицію займає дієслово – 8315, що становить 19,27% від загальної кількості. Третє місце за

частотою вживання посідає прикметник – 3325, що складає 7,7% від загального показника. Відповідно останнє місце серед досліджуваних лексико-граматичних класів слів належить прислівникам – 3062, що становить 7,09% від загальної кількості лексичних одиниць.

Відсоткове співвідношення між частинами мови не є достатнім статистичним показником, оскільки, передусім, залишається невідомим, наскільки суттєво відрізняються частоти вживання досліджуваних частин мови у проаналізованих творах. Очевидно, що частота вживання іменників складає 22,21%, а дієслів – 19,27% від загальної кількості відібраних лексичних одиниць, але питання суттєвої різниці частоти вживання іменників та дієслів у досліджуваних творах залишається без чіткої відповіді. Для цього розглянемо гістограму на рис. 1.

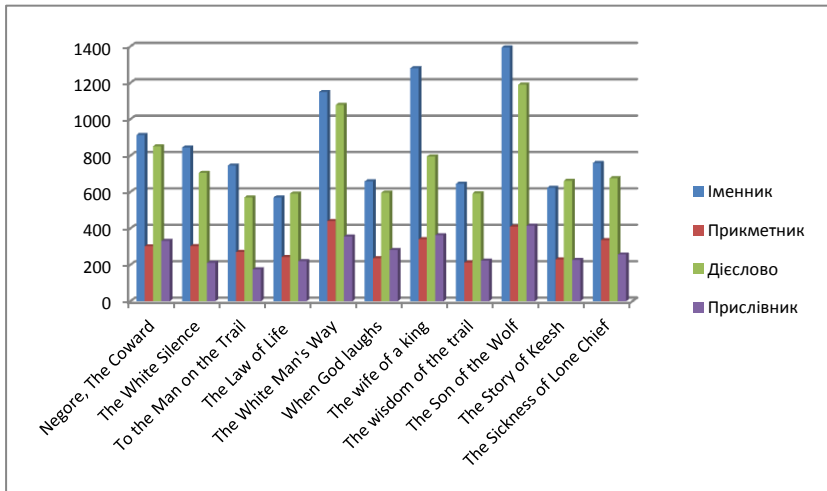

Рис. 1. Частота вживання частин мови в оповіданнях Дж. Лондона
Джерело: розроблено автором

Зіставивши результати гістограми 1 та таблиці 1, ми бачимо, що кожен з досліджуваних творів тяжіє до використання великої кількості іменників та дієслів. Можна стверджувати, що в більшості оповідань частота вживання іменників дещо переважає частоту вживання дієслів. Лише в одному творі – «The wife of a king» – різницю між вживанням іменників (26,50%) та дієслів (16,47%) можна вважати суттєвою. В трьох оповіданнях – «The Law of Life», «The Story of Keesh» та «The Sickness of

Lone Chief» спостерігається незначне переважання іменників над дієсловами. В усіх творах кількість прикметників та прислівників майже однакова, різниця складає не більше 2,18%.

Отже, проведені нами підрахунки показують, що в проаналізованих текстах Дж. Лондона суттєвої різниці в реалізації іменників та дієслів немає. Але у творах така різниця спостерігається. Порівняння результатів дослідження вживання частин мови у нашому корпусі засвідчує характерність номінального стилю для більшості оповідань і вербального стилю лише для окремих творів вибірки.

Проте визначення частоти вживання лексичних одиниць не є достатнім, адже в цьому випадку ми не знаємо, чи дійсно частота вживання частин мови у тих чи інших оповіданнях суттєво перевищує деяку теоретично очікувану величину. Тому для достовірного квантитативного аналізу даних, який зміг би довести однорідність ідіостилу північного циклу, слід використати критерій χ^2 , що буде здійснено в наших подальших дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи / М. М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1986. – 542 с.
2. Бойко Ю. П. Вживання підрядних речень у текстах різних функціональних стилів (на матеріалі англійської прози та публіцистики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Бойко Ю. П. – Одеса, 2002. – 20 с.
3. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
4. Перебийніс В. С. Статистичні параметри стилів / В. С. Перебийніс. – Київ: Наук. думка, 1967. – 260 с.
5. London J. The complete short stories [Електронний ресурс] / London J. – Режим доступу: https://www.freeclassicebooks.com/jack_london.htm.

Папіш С.В.

магістрантка;

Кульчицький І.М.

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

**ТЕРМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКИХ
НАУКОВИХ ТЕКСТІВ В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНОЇ
ТА МАТЕМАТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ**

Терміни, що складають важливу частину лексики сучасної української літературної мови, постійно привертають увагу дослідників. Помітно зростає роль і обсяг термінології в суспільстві: За даними Т. Кияка, термінологія складає 90% лексики української мови [4], зростає її вплив на розвиток загальнонаціональної мови. Об'єм спеціальної лексики у розвинених мовах перевищує об'єм загальної лексики, оскільки кожна національна мова обслуговує значну кількість предметно-професійних сфер.

Мета нашого дослідження – вивчити функціональні та структурні особливості термінологічної складової українських наукових текстів в галузі комп'ютерної та математичної лінгвістики на матеріалі наукової періодики.

Матеріалом дослідження послуговували наукові статті Вісника Національного університету «Львівська політехніка» – «Інформаційні системи та мережі». Оскільки матеріал будь-якого дослідження в корпусній лінгвістиці має бути хронологічним та тематично однорідним, то для матеріалу дослідження обрано 26 статей, опублікований у збірнику під рубрикою «Комп'ютерна та математична лінгвістика» у № 673 [1] та 689 [2], загальна кількість друкованих сторінок – 265, 29 320 слововживань.

Дослідження проводилося поетапно. На першому етапі було сформовано корпус текстів з комп'ютерної та математичної лінгвістики. Далі було проведено текстову розмітку корпусу з використанням позначок (тегів), щоб окреслили межі терміну: <trm> ... </trm>, а потім тексти були опрацьовані спеціально написаною програмою, в результаті

чого виник список термінів. Наступний етап – створення джерельної бази дослідження. Список був перенесений в середовище Microsoft Excel, де були видалені повтори, визначено категоріальну приналежність термінів, їх структурні характеристики, частиномовні моделі, довжина, способи творення та проведено квантитативні дослідження.

Кожний науковий текст, крім термінів, що позначають реалії відповідної галузі (інтрагалузевих термінів), містить одиниці на позначення понять інших галузей знання (суміжні, або екстрагалузеві, терміни), а також загальнонаукові терміни. Це стосується і текстів з комп'ютерної та математичної лінгвістики.

Наприклад, стаття, присвячена розробленню Wordnet-подібного словника української мови [5], крім термінів комп'ютерної лінгвістики, наприклад: *лексико-семантичні бази даних, структуровані лексикони, автоматизоване підсумування текстів, діалоговий тезаурус, опрацювання природної мови, теорія поля значення слова, синсети, гіперпростір* тощо, містить екстрагалузеві, які належать «суміжним» галузям знань, з якими тісно взаємодіють комп'ютерна лінгвістика (загально лінгвістичні терміни, наприклад: – *омонім, полісемія, синтаксична категорія*; математичні терміни, наприклад: *математична функція, середнє значення*, та загальнонаукові терміни, наприклад: *експлікація, асоціація, інтерпретація, верифікація* тощо.

Кількісні підрахунки про співвідношення термінів за функціонально-стильовими ознаками, тобто інтрагалузевих, екстрагалузевих та загальнонаукових термінів у досліджуваному корпусі подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Функціонально-стильова класифікація термінів комп'ютерної лінгвістики

Вид терміну	Кількість	%
Інтрагалузеві	429	49,31%
Екстрагалузеві	265	30,46%
Загальнонаукові	176	20,23%
Всього	870	100,00%

Джерело: розроблено автором

Характер інтрагалузевих термінів комп'ютерної лінгвістики ілюструють такі приклади: *адвербіалізація, аломорф, антецедент, гіперпростір, гіпертекст, гіпонімія, глосарій, дериват, десигнант,*

дескриптор, диглосія, дискурс, дистрибуція, еквівалентність, ідеографія, інваріант, інверсія, квазіфлексія, ідеографічний словник, WordNet-подібний словник, автоматичне анотування, автоматичний тезаурус тощо.

Більшість екстрагалузевих термінів, які функціонують у текстах з комп'ютерної лінгвістики, належить до трьох галузей науки: теоретичної лінгвістики – *внутрішня форма, план значення і план вираження, флексія, транслітерація, моделювання мови, трансформаційний аналіз, слово, традиційний словник*; обчислювальної техніки та інформатики – *пошуковий образ документа, оператор, процесор, операційна система, дружній інтерфейс, програмне забезпечення*; математики: – *ділянка, добуток, квадрат, квадрант, квадрильон, коефіцієнт, логарифм, інтеграл*; статистики – *середнє значення вибірки, варіативний ряд, медіана вибірки, статистичний показник, критерій формування сукупності*. Рідше зустрічаються терміни логіки – *кон'юнкція, диз'юнкція, двозначна логіка, домен*, філософії – *аналіз, синтез, зміст, форма, предмет, об'єкт*, когнітивістики – *фрейм, концепт, когнітивна граматика*.

Функції екстрагалузевих термінів у наукових текстах з комп'ютерної та математичної лінгвістики різні. Математичні терміни найчастіше використовуються на позначення компонентів наукового інструментарію, який використовується авторами тексту у створенні тих чи інших методів та моделей. Статистичні терміни вживаються в описах статистичної перевірки результатів дослідження. Вживання загальнолінгвістичних термінів обумовлюється тим, що мета багатьох досліджень з комп'ютерної лінгвістики полягає в оптимізації опрацювання тієї інформації, яка зафіксована засобами природної мови.

Типові загальнонаукові терміни, зареєстровані у досліджених текстах, ілюструються наступними прикладами: *аналіз, точність, узгодження, оцінка, припущення, розрахунок, контроль, область, експеримент, фактор, узагальнення, продуктивність, кількісний аналіз, співвідношення, взаємозв'язок, правило, виразність, значимість, моделювання, перевірка*.

Українська термінологія, як і більшість сучасних термінологічних систем, складається з лексичних одиниць двох типів: одно- та багатокомпонентних термінів. Кількість компонентів терміна називатимемо його довжиною. Серед досліджених термінів, які функціонують у текстах з комп'ютерної та математичної лінгвістики

виявилося 236 однокомпонентних і 553 багатоконпонентних одиниць, що становить 29,91% і 70,08% відповідно. Це характеризує загальну тенденцію сучасного термінотворення, яка полягає у використанні складних синтаксичних одиниць. С. Гриньов стверджує, що «60-95% термінів в сучасних європейських мовах – це багатоконпонентні одиниці» [3, с. 141].

Проте частка багатоконпонентних одиниць серед термінів різних категорій суттєво відрізняється. Якщо серед інтрагалузевих термінів 87,41% – багатоконпонентні одиниці, то серед екстрагалузевих їх 84,91%, а серед загальнонаукових – лише 19,32%. На рис. 1 представлено залежність між довжиною термінів різних категорій та їхньою частотою.

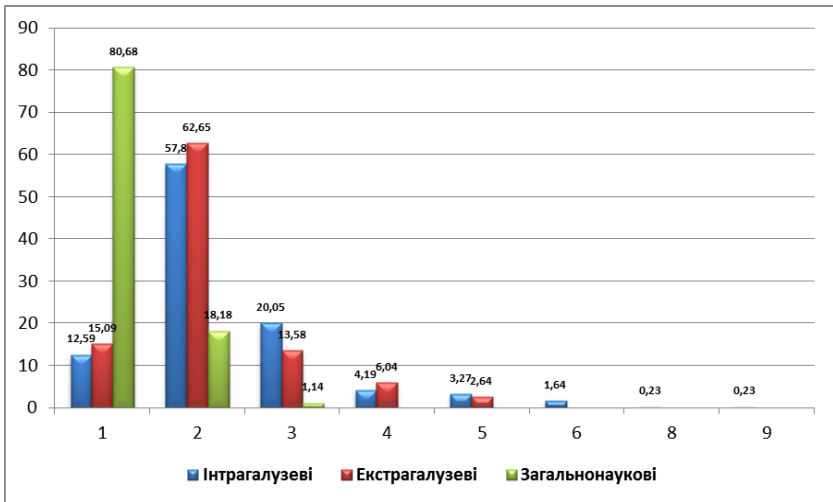

Рис. 1. Залежність між категорією терміна і його довжиною
Джерело: розроблено автором

У середньому інтрагалузевий термін налічує 2,35, екстрагалузевий – 1,99, загальнонауковий – 1,20 компонентів (рис. 1). Найбільша довжина інтрагалузевого терміна – 9, екстрагалузевого – 5, загальнонаукового – 3 компоненти.

Таким чином, можна констатувати, що між інтрагалузевими, екстрагалузевими та загальнонауковими термінами існує відмінність щодо структурної складності.

У середньому структурно найскладнішими виявилися інтрагалузеві терміни, найпростішими – загальнонаукові. Якщо прийняти середню довжину загальнонаукового терміна за одиницю, то співвідношення за цим параметром між екстрагалузевими, інтрагалузевими та загальнонауковими термінами, які функціонують у текстах з комп’ютерної лінгвістики, можна представити як 2,43:1,50:1,00. Цю відмінність можна інтерпретувати як таку, що віддзеркалює загальні лінгвістичні закони, зокрема закон економії мовленнєвих зусиль.

Список використаних джерел:

1. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 396 с. – (Інформаційні системи та мережі; вип. 673).
2. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 360 с. – (Інформаційні системи та мережі; вип. 689).
3. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. – 310 с.
4. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения / Т. Р. Кияк. – К.: УМК ВО, 1989. – 104 с.
5. Кульчицький, І. М. Розроблення Wordnet-подібного словника української мови / І. М. Кульчицький, А. Б. Романюк, Х. Харів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі. – 2010. – № 673. – С. 306-318.

Тугай О.М.

викладач англійської мови, аспірант,

Інститут філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

ФУНКЦІОНАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА ЯК ОРГАНІЗАЦІЯ РАНЬООНОВОАНГЛІЙСЬКОГО РЕЧЕННЯ

У мовознавстві значний внесок у розпрацювання проблем комунікативного синтаксису зробили чеські лінгвісти, власне Празької лінгвістичної школи (В. Матезіус, Я. Фірбас, Ф. Травнічек, Ф. Данеш).

Так, було започатковано теорію актуального членування речення (АЧР), яка отримала такі назви як «функціональна перспектива речення» (ФПР), «контекстуальна організація висловлення», «тема – рема» або структура «топік – коментар» (за В. Матезіусом, Я. Фірбасом) [7, с. 12]. Додамо, актуальне членування речення було протиставлено формальному структурному, уведено поняття комунікативного динамізму (КД), визначені компоненти АЧР та способи їхнього виокремлення [1, с. 2]. АЧР з'ясовує спосіб включення речення у предметний контекст, на основі якого він виникає. Провідними елементами АЧР є *вихідна точка* (або базис) висловлення, те, що є відомим або легко розуміється в даній ситуації, та *ядро* висловлення, або те, про що мовець повідомляє про вихідний пункт речення [3, с. 239]. Наше дослідження ґрунтується на теорії функціональної перспективи речення, що уможливорює окреслення функціонування ранньоніовангійського речення у контексті висловлення. Актуальність дослідження визначається необхідністю аналізу функціонування конститuentів складного комплементарного речення у комунікативному просторі зазначеного періоду, що зумовлює розвиток та дослідження даної структури на подальших історичних етапах.

У ФПР термін «функціональний» вказує на розчленування речення на частини, що виконує деяку функцію в загальному комунікативному просторі. ФПР пов'язана із організацією речення як повідомлення, а саме як функціонують граматичні та семантичні структури власне в акті комунікації. Як і в будь-якому іншому компоненті лінгвістичної організації, у ФПР репрезентований смисловий потенціал мовця. Адресант виражає деяку певну інформаційну структуру, що репрезентує його власний відбір створення тексту з комплексу можливих альтернативних опцій, якими він володіє. Тобто сам мовець співвідносить те, про що говорить із контекстом висловлення. І в цьому аспекті ФПР – це мовний компонент, що створює сам текст [6, с. 138-139]. За Я. Фірбасом, провідними чинниками ФПР є комунікативний динамізм (КД) та лінійна модифікація порядку слів. КД – це феномен, що постійно реалізується мовними конститuentами в акті комунікації. Це природня властивість комунікації, яка маніфестується у постійному розвитку стосовно імплементації комунікативної мети речення [7, с. 6-7]. Основна функція лінійного порядку слів у будь-якій мові – визначити актуальне членування речення на *тему* (theme) та *рему* (rheme), які детермінуються інтуїтивно. Так, *тема* – це дане або що вже відомо з

попереднього висловлення, або вихідний пункт повідомлення. *Рема* – це те, що є новим у контексті, вона несе основне семантичне навантаження та є провідною метою комунікації [2, с. 390].

Проаналізуємо тема-рематичний аспект висловлення-повідомлення у ранньомовноанглійській мові.

(1) *Malvolio*: «[I may command] (theme) [where I adore] (rheme)» (Shakespeare, *Twelfth Night*, ii, v, 115) [8, с. 529].

У прикладі прослідковуємо дану інформацію висловлення або вихідний пункт повідомлення в ініціальній позиції [I may command], що складає *тему* речення. Тоді як дієслово *command* вводить провідне комунікативне навантаження у даному реченні або мету висловлення [where I adore], що визначається як *рема* повідомлення. Розгортання комунікативного динамізму відбувається від тематичного елемента *I*, що містить найнижчий ступінь КД до фінального рематичного елемента дієслова *adore*, яке несе найвищий ступінь КД.

Слід зазначити, що замість подвійного тема-рематичного підходу речення Я. Фірбас запровадив модель актуального комунікативного членування як «тема (theme) – нетема (non-theme)», де нетематичний елемент складає транзитний елемент та власне рему або елемент, що розгортає комунікацію поза транзитним елементом і завершує її [7, с. 71-72]. Ця модель визначається як потрійна, власне тема – транзитний елемент – рема (Theme – Transitional element – Rheme), де ступінь КД відповідних тематичних, транзитних та рематичних юнітів розглядається як результат взаємодії чотирьох факторів: лінійної, семантичної, контекстуальної та просодичної ознак [9, с. 35]. У нашому дослідженні ми послуговуємось характеристикою функціональної перспективи речення як тріадою елементів актуального членування речення. Відмітимо, теорія функціональної перспективи речення уможливило підхід до складного речення як безпосереднього релевантного контексту, що може містити складне речення із комплементарною клаузою [5, с. 12-13]. Дистрибутивним полем (Distributional Field – DF) для реалізації КД є безпосередній релевантний контекст. У свою чергу, дистрибутивне поле DF являє собою ієрархічну систему, яка передбачає існування певних взаємопідпорядкованих рівнів (Distributional Subfields – DS), а саме складного речення та комплементарних клауз [4, с. 79].

Наступне речення (2) репрезентує розподілення рівнів (DS) комунікативного динамізму у дистрибутивному полі (DF) складного

ранньоновоанглійського речення із урахуванням триаспектного актуального членування речення як тема – транзитний елемент – рема.

(2) *Reignier*: **DF: DS 1** «Dauphin (Set) [Theme], command (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] the citizens (Sp, Q, Rh) [Rheme] (make (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] bonfires (Sp, Q, Rh) [Rheme] And (TrPro) feast (Sp, Q, Rh) [Rheme] and (TrPro) banquet (Sp, Q, Rh) [Rheme] in (TrPro) the open streets (Sp, Q, Rh) [Rheme]) [FSp, RhPr] [Further Perspective, Rheme Proper], **DS 2** To celebrate (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] the joy (Sp, Q, Rh) [Rheme] **DS 3** that (TrPr) God (B, b, Th) [Theme] hath given (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] us (Sp, Q, Rh) [Rheme]» (Shakespeare, King Henry VI Part I, i, vi, 13-15) [8].

Функціональна перспектива речення (2) реалізується у безпосередньому релевантному контексті ранньоновоанглійської мови у трьох рівнях дистрибутивного поля висловлення, а саме:

1) DS 1 – Dauphin (Set) [Theme], command (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] the citizens (Sp, Q, Rh) [Rheme] (make (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] bonfires (Sp, Q, Rh) [Rheme] And (TrPro) feast (Sp, Q, Rh) [Rheme] and (TrPro) banquet (Sp, Q, Rh) [Rheme] in (TrPro) the open streets (Sp, Q, Rh) [Rheme]) [FSp, RhPr] [Further Perspective, Rheme Proper] – із виокремленням теми (Dauphin (Set) [Theme]), транзитного елемента (command (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element]), реми (the citizens (Sp, Q, Rh) [Rheme]), подальшої перспективи, власне реми (make (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] bonfires (Sp, Q, Rh) [Rheme] And (TrPro) feast (Sp, Q, Rh) [Rheme] and (TrPro) banquet (Sp, Q, Rh) [Rheme] in (TrPro) the open streets (Sp, Q, Rh) [Rheme]) [FSp, RhPr] [Further Perspective, Rheme Proper].

2) DS 2 – To celebrate (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] the joy (Sp, Q, Rh) [Rheme] – де виокремлюємо транзитний елемент (To celebrate (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element]), який далі розгортає інтенцію комунікативного динамізму із власне реми DS 1, та рему (the joy (Sp, Q, Rh) [Rheme]).

3) DS 3 – that (TrPr) God (B, b, Th) [Theme] hath given (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] us (Sp, Q, Rh) [Rheme] – із наступними елементами: перехідний елемент (that (TrPr)), тема (God (B, b, Th) [Theme]), який поєднує DS 2 та DS 3, транзитний елемент hath given (+, TrPr, Q, Tr) [Transitional element] та рема висловлення us (Sp, Q, Rh) [Rheme].

Відповідно, комунікативний динамізм на кожному рівні DS дистрибутивного поля DF речення (2) актуалізується тема-рема-темичними

та транзитними елементами у лінійній модифікації із зростанням КД у напрямку від теми через транзитні конститuentи до кінцевого елемента реми відповідного DS у найвищому ступені комунікативного динамізму, де комунікативне навантаження речення отримує власне повне вираження. Таким чином, функціональна перспектива складного комплементарного речення у ранньоновіанглійський період характеризується його реалізацією у безпосередньому релевантному контексті, що виступає дистрибутивним полем для окреслення комунікативного динамізму речення, який виражається через тематичні відношення кожного елемента в реченні на певному ієрархічному рівні.

Список використаних джерел:

1. Беклемешева Н. Н. Интерпретация вторично-предикативных структур в перспективе актуального членения : автореферат дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.19 / Беклемешева Наталья Николаевна; [Место защиты: Моск. гор. пед. ун-т]. – Москва, 2011. – 26 с.

2. Кибрик А. А. Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления. Изд. 2-е, испр. и доп. – М: Едиториал УРСС, 2002. – 480 с.

3. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения. Пражский лингвистический кружок: сб. статей. – М.: Изд-во «Прогресс», 1967. – С. 239-245.

4. Плоткіна М., Землякова О. Реалізація комунікативного динамізму в складном реченні / М. Плоткіна, О. Землякова // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Філологія (мовознавство). – 2013. – Вип. 17. – С. 78-84.

5. Плоткіна М. Г. Синтаксис складного речення в романах Дж. Остін: структурний та функціональний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Марина Геннадіївна Плоткіна; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2010. – 20 с.

6. Хэллидей М. Место «функциональной перспективы предложения» (ФПП) в системе лингвистического описания / М. А. К. Хэллидей // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. VIII. Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978. – С. 138-148.

7. Firbas J. Some aspects of the Czechoslovak approach to problems of functional sentence perspective / Jan Firbas, František Daneš (ed.) // Papers on Functional Sentence Perspective. Prague: Academia. The Hague: Mouton, 1974. – P. 11-37.

8. Rowse A. L. The annotated Shakespeare: three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies and romances. – New York : Greenwich House, 1988. – 2479 p.

9. Salih S. M. Functional Sentence Perspective and Communicative Dynamism / Salah Mohammed Salih // Journal of Al-Fatih. No. 37 – Diyala University, 2008. – P. 30-44.

Хоп'як Т.Ю.

магістрантка;

Кульчицький І.М.

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИДИ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ

В українській мові термінологія галузі інформаційних систем та мереж формувалася на основі різних лексичних шарів мови: загальноживаних слів, значення яких переосмислювалося, запозичень та кальок, загально наукових, особливо технічних термінів, а також термінів, утворених шляхом використання існуючих у мові словотвірних моделей або словосполучень для номінації нових понять. Аналіз наукових джерел з питань [2; 5] термінотворення в українській мові дозволяє стверджувати, що у досліджуваній терміносистемі кількість англо-американізмів сягає 48,3% [4].

Мета нашого дослідження – з'ясувати джерела походження термінів в українських наукових текстах в галузі інформаційних систем та мереж на матеріалі статей з наукової періодици.

Матеріалом дослідження стали наукові статті Вісника Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Інформаційні системи та мережі» як збірник наукових праць регулярно видається з 1997 р. Статті у Віснику поділені за такими рубриками: «Інформаційні системи та мережі», «Комп'ютерна та математична лінгвістика», «Управління проектами та програмами». Для дослідження обрано 29 статей, опублікованих у збірнику під рубрикою «Інформаційні системи та мережі» у № 699 [1], загальна кількість друкованих сторінок – 290, 34 118 слововживань.

Для проведення дослідження було сформовано корпус текстів тематичної групи «Інформаційні системи та мережі». Підготовлені тексти були вичитані, нормалізовані та відредаговані. В процесі редагування було забрано випадкові артефакти, що попали у текст при розпізнаванні та відкореговано неправильно розпізнані слова. Далі було проведено текстову розмітку корпусу з використанням позначок (тегів), щоб окреслили межі терміну: <trm> ... </trm>, тексти були опрацьовані спеціально написаною програмою, в результаті чого виник список термінів. Список був перенесений в середовище Microsoft Excel, визначено категоріальну приналежність термінів до функціонально-стильових груп, їх компонентні характеристики, довжина, джерела походження, способи творення та проведено розрахунки частоти вживання різних категорій термінів.

Однією з найважливіших проблем запозичення елементів однієї мови іншою є вивчення засвоєння слова у системі мови-реципієнті. Традиційним можна вважати підхід до визначення критеріїв адаптованості, запропонований Д. Лотте [3, с. 10].

Спираючись на класифікацію Д. Лотте [3], виділяємо такі розряди запозичень у комп'ютерній термінології:

1. Терміни – безпосередні запозичення шляхом транслітерації або транскрипції: *адаптер, байт, банер, браузер, дисплей, домен, драйвер, денотат, десигнат, Інтернет, піксель, плотер, операнд, постиг, файл, фактрал, тумблер, трек, флоп, спам, хакер.*

2. Терміни, утворені сполученням українських, запозичених та інтернаціональних словотвірних засобів:

а) за допомогою єднальних голосних *e, o*: *графопобудовник, рідиннострумінний, двійково-десятковий запис, криптосистема;*

б) шляхом зрощення: *бета-вершина, блок-схема, блок-маркер, вершина-листок, хеш-пошук, хеш-функція, задача-модуль;*

в) запозичена основа + український афікс: *автономний, програмування аудіовізуальний, булевий, дрогокаркасний, експертний, елітний, копіювання, зацикловання, квазілітерний, коміксовий, ландшафтний, локальний, міжблоковий, надоперативний, посимвольно, феромагнітний, файловий, шифрування тощо;*

г) українська основа + інтернаціональний афікс: *автоповтор, відеопристрій, відеопам'ять, відеочастота, макропам'ять, метаправило, мікрровирівнювання, мікророзрядка, мультиобробка, перфокарта, псевдомода, субдерево, телеобробка;*

г) запозичена основа + інтернаціональний афікс: *автопулінг, кілобіт, кілобод, кілогерц, кілоцикл, мегабайт, мікрокоманда, мікроплівка, мікропрограма, мікропроцесор, наносекунда, пікосекунда, псевдокод, ретранслятор, рестарт, супервізор, субсхема, телекопіювання, телематика, телетекст, телефонія, терабайт, термограф, фоторезист, сервомеханізм, сервосистема, сервомотор, стробсигнал.*

3. Терміни, утворені способом калькування:

а) структурно-семантичне калькування: *підкаталог (subdirectory), підпрограма (subprogram), надпровідник (superconductor), розпізнавання мовлення (speech recognition), розширення (expansion), пристрій (device);*

б) фразеологічне калькування: *черепахова графіка, чорний ящик, ядро безпеки, Юліанська дата, скринька Бернуллі, Троянський кінь, смертельні об'ємнелюсткове колесо, решето Ератосфена, пиріжкова діаграма;*

в) гібридне калькування: *автовиклик, автовідповідь, автозбереження, відеогра, ехопередача, макрозаміна, макромова.*

Кількісне співвідношення різних видів термінів запозичень подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Терміни-запозичення у термінології інформаційних систем та мереж

Вид запозиченого терміну	Кількість	%
Транслітерований	43	9
Словоскладання	65	14
Зрощення	81	17
Деривація	194	40
Структурно-семантичне калькування	14	3
Фразеологічне калькування	43	9
Гібридне калькування	38	8
Всього:	478	100

Джерело: розроблено автором

Терміни змішаного типу у нашій вибірці представлені наступними типами:

1. Чужомовна основа та додавання українського афікса: а) назви процесів із суфіксами *-анн(я); -ість; -ц(ія): абстрагування, діагностування, автоматизація, продуктивність, щільність, розміщення, циклічність, цілісність даних, швидкість передачі бітів;*

б) назви наук за допомогою формантів *-ик(а)* та *-ік (а)*: *біоніка, аксіоматика, динаміка, ергономіка, кібернетика, нейрокібернетика, оптоелектроніка, робототехніка*; в) на позначення пристроїв за допомогою суфікса *-ор (-ер)*: *адаптер, акселератор, банер, браузер, варіатор, верифікатор, відеомонітор, імплікатор, інтерпретатор, інформатор, ітератор, кластер, компілятор*; г) на позначення пристроїв за допомогою суфікса *-ач*: *копіювач, завантажувач, перетворювач; об'єднувач, обмежувач, описувач*;

2. Термін-гібриди:

а) абревіатури: *ЧМ (частота модуляції), ШСП (штампована схемна плата), БКФ (блок керування файлом), файл SYLK, файл README, транзистор PNP, терминал KSR, команда FF*; б) числові компоненти та символи: *стандарт X.25, шина IEEE – 696/S – 100, плотер x-y, символ «*», I-показчик, шаблон *.**; в) терміни-варваризми (самостійні чи в складі комбінованої терміноодиниці): *накопичувач CD-ROM, e-mail, веб-сторінка, режим онлайн (офлайн), ІВМ-сумісність, Windows XP, www-видання, DOS-програма, HTML-код*.

Кількісне співвідношення різних видів термінів змішаного типу подано на рис. 1.

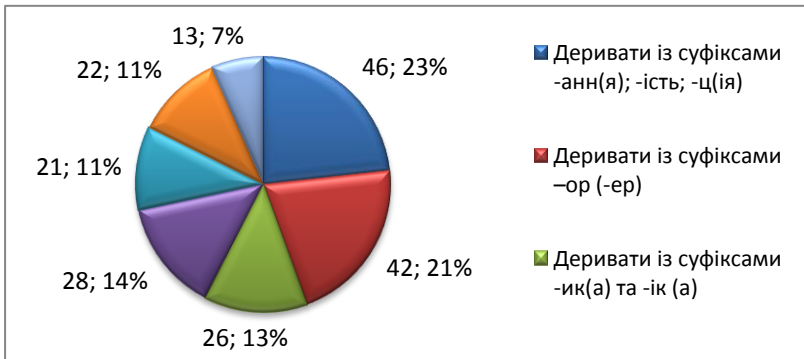

Рис. 1. Кількісні характеристики термінів змішаного типу

Джерело: розроблено автором

Отже, для термінології текстів тематичної групи «Інформаційні системи та мережі» характерна різноманітність її одиниць за походженням, що відображає історичний процес формування терміносистеми та вплив на нього різних мовних та позамовних

чинників. Особливість галузі інформаційних систем та комп'ютерних мереж знаходить своє відображення у характері моделювання термінів та відбитті у мові понятійного сприйняття реального навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 388 с. – (Інформаційні системи та мережі; вип. 699).
2. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. – 310 с.
3. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М.: Наука, 1982. – 149 с.
4. Ніколаєва А.О. Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» / Ніколаєва А.О. – Харків, 2002. – 20 с.
5. Скороходько Е.Ф. Сучасна англійська термінологія: Навч. посіб. / Е.Ф. Скороходько – К.: УІЛІМ, 2002. – 76 с.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Козловська С.В.

магістрантка;

Цьох Л.Й.

*кандидат філологічних наук, доцентка,
Ужгородський національний університет*

РОМАН Е. ГЕМІНГВЕЯ «ПО КОМУ ПОДЗВІН»: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Першочерговим завданням художнього перекладу справедливо вважається повне і якомога точне відтворення своєрідності оригіналу. Як один із шляхів його вирішення вчені перекладознавці пропонують всебічний перекладознавчий аналіз першоджерела. У перекладознавстві існують різні підходи до визначення мети, сутності, та етапів проведення такого аналізу (І. Алексеєва, М. Брандес і В. Провоторов, К. Норд та ін.). Дослідниками наголошується необхідність виокремлення комунікативної, композиційно-сміслової і прагматичної структури тексту, актуального синтаксису, семантичних блоків, характеру їх побудови та зв'язків. Практично всі дослідники стверджують необхідність враховувати жанрово-стильову приналежність тексту, що допомагає визначити доміанти ідіостилу та стратегії їх збереження у перекладі. Ми погоджуємося з авторами статті про перекладознавчий аналіз жанру антиутопії, які зазначають, що «лінгвостатистичні характеристики та квантитативні показники тексту суттєво сприяють такій ідентифікації і можуть стати конкретними орієнтирами у встановленні еквівалентності перекладів» [7].

Мета нашого дослідження – кількісний перекладознавчий аналіз тексту роману Ернеста Гемінгвея «По кому подзвін» [8] з метою виявлення домінант ідіостилу, що впливають на перекладацькі стратегії.

В Україні проблематику застосування кількісних методів у лінгвістиці активно вивчають В. А. Широков [2; 6], В. І. Перебийніс [4; 5],

С. Н. Бук [1] й ін. На основі їх праць була сформована методика кількісного перекладознавчого аналізу оригіналу.

Для обчислень ми використовували середовище програми AntConc, яка дає можливість визначити частоту вживання та ранг кожної словоформи. Для подальшої роботи результати попередньої обробки тексту перенесено в середовище MS Excel, де за допомогою опції «Проміжкові результати» визначено, якою частиною мови є кожне слово, його лему та кількість слововживань, словоформ та лем.

Кількість слововживань, словоформ та слів подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Квантитативні показники оригіналу

Кількість слововживань	173150
Кількість словоформ	8586
Кількість слів	6001

Джерело: розроблено автором

За допомогою спеціально написаної комп'ютерної програми було здійснено також кількості абзаців, речень та букв, кількість слів з частотою 1 та ≥ 10 , кількість різних частин мови. Наведемо результати:

Кількість Нарах legomena – слів, які трапилися у досліджуваній вибірці один раз, тобто мають частоту 1 – 3909.

Нарах legomena: словник – 2454

Кількість слів з частотою ≥ 10 – 1078.

Кількість речень – 13631.

Кількість букв – 699675.

Кількість самостійних частин мови: текст – 123476

Кількість самостійних частин мови: словник – 5806

Кількість службових частин мови: текст – 49676

Кількість службових частин мови: словник – 194.

На основі цих даних можна обчислити ряд індексів, що різносторонньо характеризують лексичний рівень тексту [1; 7; 9].

Індекс словникової різноманітності становить відношення обсягу словника лем до обсягу тексту (чим більше значення цього показника, тим багатша мова письменника).

Середня повторюваність слова у тексті складає відношення обсягу тексту до кількості словоформ, тобто показує скільки приблизно разів ужито кожне слово у тексті.

Індекс винятковості для тексту характеризує варіативність лексики, тобто показує частку тексту, яку займають слова, що трапилися 1 раз.

Індекс винятковості для словника складає відношення кількості лем з частотою 1 до обсягу словника.

Індекс концентрації тексту вказує частку тексту, яку займають слова, що трапилися 10 разів і більше.

Індекс лексичної щільності тексту виражає відношення частин мови відкритого класу (використовуємо традиційну класифікацію англійських частин мови: відкритий (змістовий) клас: іменник, прикметник, дієслово, прислівник; закритий (функціональний) клас: займенник, числівник, прийменник, сполучник, артикль, вигук) в тексті до загальної кількості слів. Більш лексично щільними, таким чином, будуть тексти, в яких використовується менше службової лексики.

Автоматичний індекс читабельності розроблений у 1967 р. в університеті Цинцинатті для потреб ВПС США. Його автори – Е. Сміт та Р. Сентер [10]. Первинно за допомогою цього індексу можна було оцінити ступінь читабельності текстів посібників та різноманітних документів. Згодом його застосування поширилося на інші сфери. На відміну від інших відомих індексів читабельності, наприклад Flesch-Kincaid, Gunning Fog Index, SMOG Index, та формули читабельності Fry Readability Formula – його перевагою, поряд з індексом Coleman-Liau (1975), є те, що він не залежить від конкретної природної мови друкованого тексту, оскільки враховує не склади, а співвідношення знаків у слові та кількості речень. Його формула виглядає так: $ARI = 4,71 * C / W + 0,5 * W / S - 21,43$, де C – кількість символів в тексті, W – кількість слів в тексті, S – кількість речень в тексті [3].

Вищезгадані коефіцієнти для тексту роману Е. Гемінгвея «По кому подзвін» подано у таблиці 2.

Квантитативні характеристики лексичного рівня роману «По кому подзвін» свідчать про високий індекс словникової різноманітності та коефіцієнт винятковості словника. За таблицею можливих значень автоматичного індексу читабельності максимальним є число 12, отже текст Е. Гемінгвея відповідає восьмому рівню складності.

Таблиця 2

Лексичні кількісні індекси тексту

№	Індекс	Значення
1	Багатство словника	0,03
2	Середня повторюваність слова в тексті	28,85
3	Індекс винятковості тексту	0,02
4	Індекс винятковості словника	0,41
5	Індекс концентрації тексту	0,01
6	Індекс концентрації словника	0,18
7	Автоматичний індекс читабельності	7,85

Джерело: розроблено автором

Співвідношення частин мови вважають одним із елементів статистичної характеристики індивідуального авторського стилю. Розподіл слів за частинами мови у тексті подано на діаграмі (рис. 1).

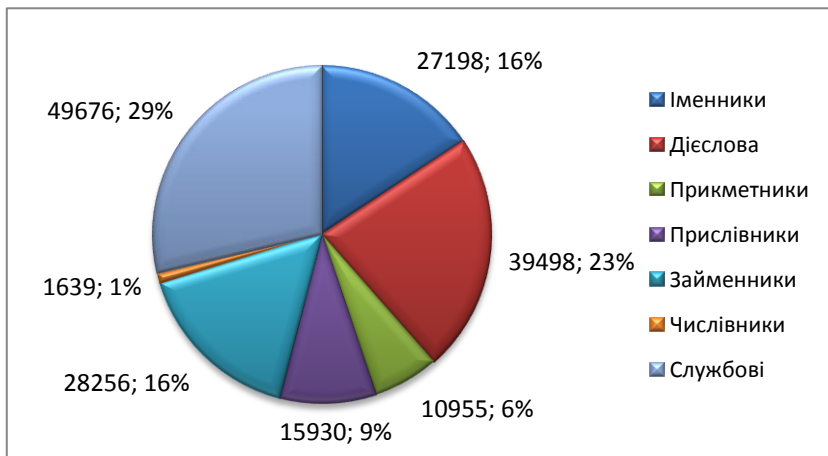

Рис. 1. Розподіл слововживань за частинами мови

Джерело: розроблено автором

У реєстрі тексту оригіналу найчастотнішими виявилися дієслово (23%), іменник (16%), та займенники (16%), які дещо випереджають прислівники (9%) та прикметник (6%). Очікувано значну частину тексту займають службові (29%), а найменша частка належить числівникам

(1%). Переважання дієслів над іншими частинами мови відкритого класу свідчить про вербальний ідіостиль твору.

Таким чином, ми провели лінгвостатистичну параметризацію тексту роману Е. Гемінгвея «По кому подзвін». Визначені нами індекси, поряд з традиційними методами якісного аналізу художнього твору, можуть стати основою для порівняння оригіналу та перекладів твору з метою дослідження проблеми збереження ідіостилю при перекладі та характеристиці оптимальних перекладацьких стратегій.

Список використаних джерел:

1. Бук С. Інтерпретація лексики роману Івана Франка «Великий шум» у кількісно-статистичному аспекті / С. Бук // *Studia Metodologica*. – Вип. 30. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 145-153.
2. Корпусна лінгвістика / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін. – К.: Довіра, 2005. – 471 с.
3. Кричківська А. М. Застосування інформаційних технологій для стандартизації методології створення навчальної літератури / А. М. Кричківська, Ж. П. Парашин, О. В. Швед, І. І. Губицька, Л. Д. Болібрux, В. П. Новіков // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Інформатизація вищого навчального закладу. – 2014. – № 803. – С. 81-85.
4. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів: Навчальний посібник / В. І. Перебийніс. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 168 с.
5. Перебийніс В. С. Частотні словники та їх використання / В. С. Перебийніс, М. П. Муравицька, Н. П. Дарчук. – К., 1985. – 204 с.
6. Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології: *MegaLing-2006*: зб. наук. пр. / Ред.: В. А. Широков; НАН України. Укр. мов.-інформ. фонд, Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – К.: Довіра, 2007. – 345 с.
7. Цьох Л. Й. Лінгвостатистичні методики в перекладознавчому аналізі антиутопії / Л. Й. Цьох, О. І. Джулик // XVIII International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society (October 28, 2019, Warsaw, Poland). – Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2019. – С. 30-34.
8. Hemingway E. For Whom the Bell Tolls / E. Hemingway. – London: Arrow Books, 1994. – 506 p.
9. Kulchytskyi I. Quantitative equivalence level in poetry translation / I. Kulchytskyi, L. Tsiokh, M. Malaniuk // *Комп'ютерні науки та інформаційні технології (CSIT-2018): матеріали XIII-ої Міжнародної науково-технічної конференції, 11–14 вересня 2018 р., Львів – Львів: Вежа і Ко.* – С. 51-54.
10. Senter R. J. Automated Readability Index. [Електронний ресурс] / R. J. Senter, E. A. Smith // *Wright-Patterson Air Force Base*. p. 3. AMRL-TR-6620. – 1967. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Automated_readability_index

Куліш І.В.

аспірантка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

**УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН
«ТЕКСТУАЛЬНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ»
ЯК ЧАСТИНА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ЕМПІРИЧНОЇ
ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ДЖ. К. КЕТФОРДА**

Деякі теоретики перекладознавства дають визначення перекладу через еквівалентні співвідношення, розглядаючи їх на тлі різних підходів: від прескриптивних та дескриптивних до ідейно-спрямованих. Шотландець Дж. Кетфорд належав до перекладознавців, що цікавляться проблемою сутності еквівалентності на лінгвістичному рівні. За його моделлю, переклад – це, в першу чергу, лінгвістичний процес. Він розглядав перекладознавство, лише як поле для використання лінгвістичних теорій, яке не є окремою дисципліною, зауважуючи, що роздуми щодо мов лежать суто в рамках лінгвістики.

Хоча еквівалентність вважається центральним, але суперечливим поняттям перекладознавства, а лінгвістичні підходи до перекладу висунуті в період 60-х років виявилися хиткими [4], більшість перекладознавців і зараз погоджуються з існуванням перекладацьких «зсувів» між текстами джерела та перекладу – відхиленнями, які можуть відбуватися на декількох лінгвістичних рівнях та у декількох категоріях. Дж. Кетфорд детально описав граматичні та лексичні зсуви на тлі відхилення від формальної еквівалентності. За Дж. Кенні, теоретична модель еквівалентності Дж. Кетфорда має мало аналогів за своєю цілісністю, а зсуви, запропоновані Дж. Кетфордом, і досі широко обговорюються.

Дж. Кетфорд, як і Ю. Найда, наголошує на тому, що метою перекладу є зовсім не досягнення еквівалентності значення; мова йде про знаходження значень в тексті перекладу, які є взаємозамінюваними із значеннями тексту оригіналу в заданій ситуації, тобто коли обидва значення пов'язані з однаковими характеристиками екстралінгвістичної реальності. Аналогічно за Дж. Кетфордом і Ю. Найдою, міжмовну еквівалентність не можна встановлювати на рівні мовних структур та

семантики, її треба встановлювати на рівні реальних подій, які складаються як з вербальних, так і невербальних дій.

В основу теоретичної моделі еквівалентності Дж. Кетфорда лягли соціологічна лінгвістика Дж. Фірта та системна функціональна граматика М. Галлідей. Дж. Фірт виступав за розвиток міждисциплінарних досліджень лінгвістики і соціології. Він припускав, що соціологічна лінгвістика є серйозним полем для майбутніх досліджень, які повинні вирішувати, по-перше, дуже складну задачу опису та класифікації типових контекстів ситуації в контексті культури, а, по-друге, опису і класифікації типів лінгвістичних функцій в таких контекстах ситуації. Таким чином, Дж. Фірт виділив контекстуально залежний характер значення через введене ним поняття «контекст ситуації», визнаючи, що мову не можна відірвати від контексту ситуації та культури, у якій вона використовується. За Дж. Фіртом, структури і системи мови можна поєднати або зі структурами та системами думки, або зі структурами та системами ситуації, в якій є учасники з їх невербальною поведінкою, відповідними об'єктами та іншими подіями; з цих двох альтернатив, на думку Дж. Фірта, ситуаційною матрицею легше оперувати і легше пов'язувати з проблемами перекладу. Спільний досвід, вважає Дж. Фірт, дозволяє нам створити «загальні ситуації абстрактного характеру», утворюючи один із «мостів» між джерелом та мовою перекладу. Сформована таким чином абстрактна «інтер-ситуація» може вважатися, як така, що має спільні елементи «в усьому, крім мовного тексту» [2]. Коли мовні ситуації джерела та мови перекладу зближуються, наприклад, у тих сферах діяльності, які породжують мову, стає простіше побудувати «міст» для перекладу джерела. Але залишаються і такі випадки, коли елементи ситуації джерела не знаходять аналогів у ситуації перекладу. За М. Галлідей, взаємозв'язок між формулюваннями, які мовці використовують, і їх значеннями – недовільний, тобто має певну закономірність. Мова ж – практично функціональна, тому вивчення самої лише мовної форми не може повністю пояснити системно-послідовного використання мови, яке, хоча і є унікальним, може бути досліджене, а лінгвістичні елементи – моменти та конкретні мовні події – можна системно досліджувати з функціональної точки зору. Тобто, ми «створюємо значення» через вибір та використання слів, а системне дослідження мови, яку ми використовуємо, відображає те, як ми розуміємо наші значення [3].

На прикладі контексту ситуацій за Дж. Фіртом та аналітичних концепцій М. Галлідей, визначаючи перекладацьку еквівалентність, Дж. Кетфорд висунув гіпотезу про екстралінгвістичну реальність об'єктів, осіб, емоцій, спогадів та історії, характеристики яких, можуть або повинні бути вираженими в конкретній мові. За Дж. Кетфордом перекладацька еквівалентність має місце тоді, коли тексти джерела та перекладу пов'язані з хоча б деякими спільними характеристиками екстралінгвістичного рівня, тобто коли текст оригіналу та текст перекладу мають приблизно однакових референтів. Дж. Кетфорд припускає, що незмінні характеристики поєднують мовні та культурні відмінності. Еквівалентність перекладу, як стверджує Дж. Кетфорд, виникає тоді, коли референт позначає відносно фіксований ряд лінгвістичних особливостей, рівнів і категорій, а також потенційно нескінченну низку культурних ситуацій. Таким чином, Дж. Кетфорд пріоритизує реферативне значення, хоча його комплексний теоретичний погляд на еквівалентність дозволяє встановлювати і інші пріоритети [1].

Пропонент так званого «культурного перевороту» Сьюзан Баснетт, вважає погляди Дж. Кетфорда вузькими, а В. Фролі скептичний щодо будь-якого підходу до перекладу, який використовує ідентифікацію екстра-лінгвістичних референтів. «Світи або можливі світи відрізняються, і питання референта не варте того, щоб його задавати» [5, с. 97]. Дж. Кетфорда також критикують за використання спрощених вигаданих речень для наведення прикладів категорій перекладацької еквівалентності та за обмеження одиниці аналізу до рівня речення. Його приклади називають «абсурдно спрощеними». На думку П. Фоссета, модель Дж. Кетфорда ніколи не виходить за межі рівня речення і не стосується того, що роблять перекладачі.

Незважаючи на наявність великої кількості критики моделі Дж. Кетфорда, альтернатив його теорії було висунуто мало. Проблема точного визначення сутності еквівалентності, схоже, пов'язана з проблемою чіткого визначення сутності лінгвістичного значення. У попередніх дослідженнях еквівалентності теоретики розглядали відмінність при порівнянні гіпотетичних елементів абстрактних мовних систем (на рівні мови), з одного боку, і фактичними видимими порівняннями між елементами реальних ТО та ТП (на рівні мовлення) з іншого. Для цих двох категорій Дж. Кетфорд вжив терміни формальна відповідність та текстова еквівалентність.

Емпірична категорія еквівалентності Турі має багато спільного з текстовою еквівалентністю Дж. Кетфорда. Дж. Кетфорд визначає текстовий еквівалент як «будь-яку форму ТП, яка, як вважається, є еквівалентною даній формі ТО (текст або частина тексту)» [1, с. 27]. Еквівалентні форми можна зіставити, керуючись інтуїцією двомовних коментаторів або застосовуючи більш формальні процедури, такі як комутація, метод виявлення текстового еквівалента через запитання, які ставляться компетентному двомовному коментатору. Задача – перекласти фрагменти тексту, а потім систематично вносити зміни в текст оригіналу, щоб встановити, як кожна зміна відображена в перекладі [1, с. 28]. Однак, М. Снелл-Хорнбі вважає метод з використанням двомовних коментаторів «безнадійно неадекватним».

Текстова еквівалентність, за словами Дж. Кетфорда, – емпіричне, ймовірнісне явище. Ймовірність того, що задана форма ТО буде перекладена як задана форма ТП можна розрахувати на основі попереднього досвіду та трансформувати її у вірогідний закон перекладу. М. Снелл-Хорнбі (1988) та Е. Пім (1922) вбачають однаковий недолік текстової еквівалентності Дж. Кетфорда, називаючи її циклічною, адже рівнозначними конструкції ТП та ТО є лише за нашим спостереженнями. Загальний підхід Дж. Кетфорда знайшов застосування в таких областях, як машинний переклад на основі прикладів та статистики та при формуванні двомовної термінології. Текстова еквівалентність Дж. Кетфорда є основою багатьох сучасних робіт з порівняльної лінгвістики та обробки природної мови, де часто розрізняють порівняльний аналізі між помітними у більшості випадків частинами ТО і ТП і рідше, специфічні або непередбачувані порівняння.

Введені Дж. Кетфордом в теорію перекладу поняття типів перекладу та перекладацьких «зсувів» є ще одним з центральних понять перекладознавства. Дж. Кетфорд запропонував широкі типи перекладу з огляду на три критерії:

- ступінь перекладу (повний переклад або частковий переклад);
- граматичний рівень, на якому встановлюється еквівалентність перекладу (переклад, зумовлени рівнем, або переклад, необмежений рівнем);
- рівні мови, що задіяні у перекладі (загальний переклад або обмежений переклад).

Другий тип перекладу Дж. Кетфорда стосується концепції еквівалентності, а поняття зсувів при перекладі ґрунтуються на

розрізненні між формальною відповідністю та текстовою еквівалентністю. При перекладі зумовленому рівнем в мові перекладачу має знайти еквівалент для кожного слова або для кожної морфеми, що зустрічається в джерелі. При перекладі, необмеженому рівнем, еквіваленти не є прив'язані до певного рівня, і можна знайти додаткові еквіваленти на рівні речень, клауз та інших рівнів. Дж. Кетфорд знаходить п'ять таких рівнів в англійській мові.

Незважаючи на те, що формальна еквівалентність є корисним інструментом для використання у порівняльній лінгвістиці, вона, здається, не є актуальною з точки зору оцінки еквівалентності перекладу між ТО та ТП. Іншим виміром відповідності за Дж. Кетфордом є текстова еквівалентність.

Замість того, щоб викликати принципові сумніви щодо можливості еквівалентності, зсуви використовуються, щоб рекомендувати переклад, який є прагматичним, функціональним, комунікативним.

Коли Антон Попович стверджує, що «зсуви відбуваються не тому, що перекладач бажає «змінити» твір, але тому, що він прагне відтворити його якомога вірніше», а «вірності», яку він має на увазі, є «функціональною», коли перекладач знаходить «відповідні еквіваленти в середовищі свого часу і суспільства» (Попович, 1970).

Зсуви при перекладі сам Дж. Кетфорд визначає як «відступи від формальної відповідності в процесі переходу від мови оригіналу до мови перекладу». За Дж. Кетфордом, існує два основних типів зсувів при перекладі, а саме зсув рівня, де елемент мови оригіналу на одному мовному рівні (наприклад, граматика) має еквівалент в мові перекладу на іншому рівні (наприклад, лексика), і зсуви категорії, які поділяються на чотири типи:

- структурні зсуви, які передбачають граматичну зміну між структурою ТО та структурою ТП;
- класові зсуви, коли елемент ТО перекладається елементом ТП, який належить до іншого граматичного класу, тобто дієслово може бути перекладено іменником;
- зсуви одиниць, що передбачають зміни рангу;
- внутрішньосистемні зсуви, які відбуваються, коли «ТО та ТП мають системи, які формально відповідають їх структурі, але коли переклад передбачає вибір невідповідного терміна в системі мови перекладу». Наприклад, коли однина в мові оригіналу стає множиною в мові перекладу.

В роботах українських теоретиків перекладознавства, які згадують модель емпіричної еквівалентності Дж. Кетфорда, терміни 'formal correspondence' та 'textual equivalence' перекладаються як 'формальна відповідність' та 'текстуальна' або 'текстова еквівалентність'. Термін 'shifts' в більшості робіт має український відповідник 'зсуви'.

Список використаних джерел:

1. Catford, J. C. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics* // London: Oxford University Press, 1965.
2. Firth, J. R. 'Linguistic Analysis and Translation', For Roman Jakobson: *Essays on the Occasion of his Sixtieth Birthday* // The Hague; reprinted in F. R. Palmer (ed.), 1956.
3. Halliday, M. A. K. *Explorations in the Functions of Language* // London: Edward Arnold, 1973.
4. Malmkjær, K. *Linguistics and the Language of Translation* // Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005.
5. *Routledge encyclopedia of translation studies*, 2nd ed. // ed. by M. Baker and G. Saldanha, Routledge: Taylor and Francis group, London and New York, 2011.
6. *The translation studies reader* // ed. by L. Venuti, Routledge: Taylor and Francis group, London and New York, 2000.
7. Popovič, Anton (1970) 'The Concept of "Shift of Expression" in Translation Analysis', in James S. Holmes (ed.) *The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*, The Hague & Paris: Mouton, 78–87.
8. Pym, Anthony (1992a) *Translation and Text Transfer*, Frankfurt: Peter Lang.
9. Snell-Hornby, Mary (1988) *Translation Studies. An Integrated Approach*, Amsterdam: John Benjamins.

Фучижі В.М.

студентка,

Науковий керівник: Мараховська Н.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Маріупольський державний університет

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ КВАЗІРЕАЛІЙ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. ОРВЕЛЛА «1984»)

Роман Дж. Орвелла «1984» вважається одним з найвідоміших творів у жанрі антиутопії. Назва твору, його термінологія і навіть ім'я автора згодом стали називними і вживаються для позначення суспільного устрою, що нагадує описаний у «1984» тоталітарний режим, а антиутопія як жанр набула певної канонічності [1, с. 341-343].

Антиутопія критикує зміст утопічної ідеї, в тому числі використовуючи її форму, тобто оперуючи словником утопії, одним із завдань якого є маркування простору позитивного, але такого, що ніде не існує. Текстовими маркерами простору утопії та антиутопії є квазіреалії, виражені за допомогою okazіоналізмів, які імітують неіснуючі, фантастичні реалії вигаданого світу [3, с. 308-309].

Згідно з характером названого предмета нами було проаналізовано й розподілено квазіреалії твору на такі групи:

- **технічні засоби:** *telescreen, speakwrite, versificator, memory holes* тощо;

- **поняття соціально-політичного устрою:** *free market, doublethink, crimethink, facecrime, unperson, prole, polits, blackwhite, sexcrime, prolefeed* тощо;

- **організації й установи:** *the Ministry of Truth, Minitrue, the Junior Anti-Sex League, the Youth League* тощо.

На основі утвореної нами класифікації проаналізуємо методи перекладу квазіреалій на позначення технічних засобів й понять соціально-політичного устрою, які застосували Габріеле Балдіні (італійський перекладач) та Віталій Данмера (український перекладач).

Okazіоналізми на позначення **технічних засобів** створені методом словоскладання (*telescreen, speakwrite*), лексико-семантичним (*versificator*) й утворенням нового словосполучення (*novel-writing*)

machine, memory holes). Отже, розглянемо детальніше їх відповідники в італійській й українській мовах.

Англ. *telescreen* – італ. *teleschermo* – укр. *телезахист*. Як бачимо, перекладачі вдалися до методу калькування, однак український переклад «*телезахист*», на нашу думку не є вдалим, оскільки цей прилад нікого не захищав, він був дещо схожий на сучасний телевізор й тому, більш зрозумілим й відповідним оригінальному задуму був би варіант «*телеекран*», також отриманий методом калькування, але з використанням першого значення слова «*screen*».

Англ. *speakwrite* – італ. *dittografo, un apparecchio che registrava e trascriveva tutto ciò che si diceva in un microfono* – укр. *мовоном*. Італійський перекладач застосував метод віднайдення ситуативного відповідника у комбінації із дескриптивною перефразою. Слово «*dittografo*» утворене за аналогією з *dittofono*, прилад для запису усного мовлення із метою його подальшого прослуховування чи транскрибації, а *grafo* від слів *grafia* (*написання*), що й показує зв'язок із письмом, тим самим розкриваючи сутність вихідного терміну «*speakwrite*», приладу, який пише під диктовку. Однак, італійський перекладач вдався до описового перекладу у вигляді вставного речення. Ми вважаємо, що надання тлумачення поняття є зайвим, оскільки переклад назви даного технічного засобу передає сутність його призначення у повному обсязі. Український варіант «*мовоном*» також утворено методом віднайдення ситуативного відповідника, й походить він від слів *мова* та *занотовувати*. На наш погляд, цей варіант теж є вдалим.

Англ. *versificator* – італ. *versificatore* – укр. *віршомаз*. Для цього приладу було застосовано семантичний переклад. Італієць віднайшов найбільш схожий на оригінал термін «*versificatore*», що походить з латини й в архаїчному вжитку має значення поета та у якості другого визначення, позначає поета, який пише невдалі вірші. Український перекладач обрав слово, наділене лише негативною конотацією «бездарний поет» – «*віршомаз*». На нашу думку обидва варіанти підходять для передачі вихідного терміну.

Англ. *novel-writing machine* – італ. *macchine per scriver romanzi* – укр. *романо-пишучі машини*. В італійському варіанті перекладач вдався до дескриптивної перефрази, а в українському – до повного калькування. Вважаємо обидва варіанти доречними, оскільки слова, утворені із словосполучень у разі неможливості їх перекладу методом калькування, можна передати описовим перекладом.

Англ. memory holes – італ. buchi della memoria – укр. душники спогадів. Назва цього приладу передана італійським перекладачем за допомогою методу калькування, а українським – семантичним перекладом. Обидва варіанти коректні, однак словосполучення «**душники спогадів**» ширше розкриває значення терміну й дає характеристику зовнішнього вигляду.

Більшість термінів, які відносяться до **соціально-політичного устрою** передається калькуванням, однак серед них виокремлюється окрема категорія слів, утворених методом словоскладання, на позначення злочинів із лексемою «**crime**» та «**criminal**». Розглянемо детальніше варіанти перекладу: *англ. crimethink – італ. psicoreato – укр. злочидум; англ. sexcrime – італ. reasesso – укр. стамезлочин; англ. thought-criminal – італ. psicocriminale – укр. думкозлочинець* тощо.

Український перекладач застосував повне калькування, а італійський обрав метод калькування зі змінами порядку слів в складених okazionalizmaх. Проте в італійському варіанті відповідники лексем «**crime**» та «**criminal**» не є однокореневими (на відміну від українського «**злочин**» й «**злочинець**»), що не підходить загальній концепції Новосуржу із словотворенням нових лексичних одиниць від іменника-дієслова за допомогою суфіксів. До того ж у слові «**reasesso**» італійський перекладач застосовує не повну форму слова «**reato**», а його скорочений варіант «**rea**». На нашу думку краще було б замінити варіанти «**reato**» та «**rea**» на «**crimine**», тоді воно було б однокореневим для «**criminale**».

Також можливо виокремити групу квазіреалій із лексемами «**think**» й «**thought**»: *англ. doublethink – італ. bispensiero – укр. двоедумство, англ. crimethink – італ. psicoreato – укр. злочидум, англ. goodthink – італ. pensabuono – укр. добреномірков, англ. oldthink – італ. archepensare – укр. стародум; англ. thoughtcrime – італ. psicoreato – укр. думкозлочин* тощо. В італійському й українському варіантах методом перекладу було обране калькування. Український перекладач намагався максимально зберегти використання однокореневих слів, тому лише в одному випадку замість кореня «**дум**» (від «**думати**») застосовано «**номірков**» для передачі «**GOODTHINK**»: *укр. «Вона була – тобі відомо слово з Новосуржу **ДОБРЕПОМІРКОВ?**»* [2, с. 85]. Італійський перекладач обрав два кореня – «**psico**» (від «**psicologico**»), який застосовувався для позначення злочинних дій й злочинців, та «**pens**» (від «**pensare**») для усіх інших похідних квазіреалій. На наш погляд усі варіанти прийнятні, проте вважаємо за необхідне звернути увагу на італійські відповідники

слів «*goodthink*» й «*oldthink*». Обидва слова «*goodthink*» й «*oldthink*» в Новосуржі являють собою іменники-дієслова й складаються із прикметника «*good*» чи «*old*» й дієслова «*think*», тому їх відповідники у тексті перекладу мали б мати схожу структуру (порядок слів «прикметник» + «дієслово»), український перекладач, однак, зберіг порядок слів й частини мови.

Одним з прикладів квазіреалії, утвореної методом афіксації є – «*unperson*». Англ. *unperson* – італ. *nonesisper, spersona* – укр. *неособа*. В обох варіантах був також обраний метод афіксації, проте в італійському перекладі наявні два відповідника. Зауважимо, що наявність двох варіантів перекладу одного терміну суперечить концепції Новосуржу. Ми вважаємо «*spersona*» найбільш коректним, оскільки воно утворено за такою ж структурою (префікс з негативним значенням + іменник, перекладений калькуванням).

Розглянемо переклад «*proles*» та «*polits*», утворених безафіксним способом: англ. *the proles* – італ. *i prolet* – укр. *проли*; англ. *the polits* – італ. *i polit* – укр. *політи*. Слова «*proletarian*» (італ. *proletario*, укр. *пролетар*) й «*political*» (італ. *politico*, укр. *політичний*), від яких й утворені «*proles*» та «*polits*», є інтернаціональними, тому їх відповідники схожі за звучанням й написанням із мовою оригіналу. Проте, єдина відмінність є знову ж таки в італійському перекладі. Габріеле Балдіні скоротив «*proletario*» не до літери *e*, а до літери *t*. Це обумовлено тим, що в італійській мові слово «*prole*» застосовується для позначення нащадків однієї родини. Тому, в даному випадку, відступ від оригінального тексту задля уникнення непорозумінь є виправданим.

Отже, більшість квазіреалій було утворено методом словоскладання, а основним способом перекладу квазіреалій як в українському, так і в італійському перекладах є калькування. Серед недоліків італійського перекладу оказіональної лексики можемо назвати випадки використання декількох відповідників вихідного поняття, зміна порядку основ чи коренів слів у перекладі методом калькування лексичних одиниць, утворених за допомогою словоскладання, оскільки це суперечить концепції твору й його вигаданої мови «*Новосурж*».

Список використаних джерел:

1. Куницька І. Травматичний дискурс антиутопії (на матеріалі роману Дж. Орвелла «1984»). *Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транскультурні виміри*. Вип. 12. 2015. С. 341-353.

2. Орвелл Дж. 1984. / переклад Віталія Данмера. 208 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2283> (дата звернення: 30.11.2019).

3. Сосніна Т. В. Способи відтворення квазіреалій у перекладі роману Дж. Оруела «1984». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 30. С. 308-312.

4. Orwell G. 1984. / traduzione di Gabriele Baldini. 113 p. URL: <https://docplayer.it/32143136-George-orwell-titolo-originale-nineteen-eighty-four-traduzione-di-gabriele-baldini.html> (дата звернення: 30.11.2019).

5. Orwell G. 1984. *Planet eBook.com*. 393 p. URL: <https://www.planetebook.com/1984/> (дата звернення: 30.11.2019).

Чміль З.Р.

магістрантка;

Кульчицький І.М.

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ

РОМАНУ Е. ГЕМІНГВЕЯ «ПО КОМУ ПОДЗВІН»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Літературна доля одного з найкращих романів Е. Гемінгвея «По кому подзвін» складна і незвичайна. Цей твір, присвячений подіям громадянської війною в Іспанії (1936-1939), учасником якої був і сам автор, позначив суттєві зміни у проблематиці та стилєвих домінантах його творчості. Американська літературна критика визнала «іспанський» роман одним із найкращих творів письменника, однак зовсім по-іншому складалася ситуація з українським перекладом. Видання роману у перекладі М. Пінчевського (тоді під назвою «За ким сумує дзвін») відбулося лише у 1969 році, та й то з купюрами та перефразами: ідеологічними, релігійними та морально-етичними. І лише у 2018 у Львівському «Видавництві Старого Лева» з'являється нова кон'єктурована версія А. Савенця. Аналізу змістових співставлень старого і нового перекладів присвячені праці літературознавиці Н. В. Романенко

[3; 4], які стали продовженням її дисертаційного дослідження [6]. Нас же цікавить інший контрастивний аспект – лінгвостатистичний.

Мета нашого дослідження – кількісний аналіз сформованого експериментального корпусу, який складають тексти першого [5] та другого [1] українського перекладу роману «По кому подзвін».

Лінгвостатистичні та корпусні дослідження вважаємо перспективним підходом до вивчення текстів, оскільки застосування математичного інструментарію із застосуванням комп'ютерних технологій відкриває перед лінгвістичним аналізом можливість врахування і якісних, і кількісних характеристик художнього мовлення.

Першим етапом нашого дослідження є укладання паралельного корпусу українських перекладів роману Е. Гемінгвея «По кому подзвін». З погляду типологічно-аплікативних характеристик створений корпус розглядаємо як:

- ілюстративний: створюватиметься для лінгвостатистичного співставлення двох перекладацьких інтерпретацій одного тексту;
- статичний: не передбачає перманентного поповнення множини корпусних текстів;
- паралельний: містить дві версії відтворення оригіналу;
- писемний: корпус становить зібрання писемних текстів;
- анотований: текстові дані роззначені та лексичному та синтаксичному рівні.

Після опрацювання текстовим редактором Microsoft Word, програмами AntConc та MS Excel ми одержали такі загальні характеристики текстів М. Пінчевського та А. Савенця (табл. 1).

Таблиця 1

**Статистичні характеристики українських перекладів роману
Е. Гемінгвея «По кому подзвін»**

Показник	Пінчевський	Савенець
Кількість слововживань	140699	139200
Кількість словоформ	21057	21349
Кількість різних слів	11326	11483

Джерело: розроблено автором

Після частиномовного маркування корпусу для кожної частини мови автоматично (за допомогою спеціально написаної програми) визначено її частотність у тексті та у словниках перекладів. Розподіл слововживань

за частинами мови в українських перекладах відрізняється несуттєво. Майже однакову частку в обох текстах займають іменники (19,86% у Пінчевського і 21,86% у Савенця), дієслова (19,87% і 17,88% відповідно), займенники (16,00% і 18,00%), прикметники (7,67% і 7,77%), прислівники (11,90% і 11,00%) та числівники (1,10% і 2,60%). Службові частини мови в цілому займають також майже однакову частку тексту (23,60% і 20,90%).

У реєстрі словника перекладів найбагатшими частинами мови виявилися іменник (26,00% і 36,55%), дієслово (38,65% і 33,65%), та прикметник (16,78% і 15,03%), які значно випереджають прислівники (12,38% і 9,44%), службові (3,81% і 3,44%), займенники (1,42% і 1,16%) та числівники (0,96% і 0,73%).

На основі встановлених кількісних даних можна обчислити ряд коефіцієнтів, що характеризують лексичний рівень тексту. Результати проведених обчислень проілюстровано гістограмою (рис. 1).

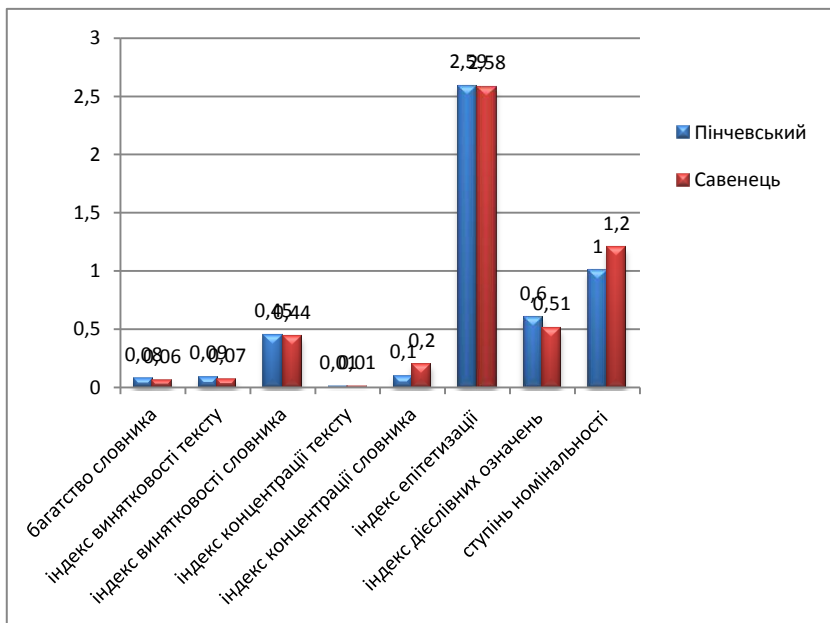

Рис. 1. Квантитативні характеристики лексичного рівня текстів перекладу

Джерело: розроблено автором

На основі одержаних статистичних даних також можна провести психолінгвістичний текстовий аналіз. Результати обчислень подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Психолінгвістичні показники текстів перекладу

№	Коефіцієнт	Пінчевський	Савенець
1	Середній розмір речення	10,00	9,10
2	Коефіцієнт словникової різноманітності	0,08	0,06
3	Коефіцієнт дієслівності	0,20	0,30
4	Коефіцієнт логічної зв'язності	2,36	2,96

Джерело: розроблено автором

Показник середнього розміру речень свідчить про особливості вербального інтелекту чи про різку зміну емоційного стану. Досить значний показник довжини речень свідчить (10 і 9,10) про епічну оповідну манеру, виражений ритм оповіді, розміреність у розгортанні текстової структури.

Коефіцієнт словникової різноманітності – один із найпотужніших у діагностиці тексту. Цінність цього індексу полягає не лише у виявленні лексичних характеристик текстів, а й також в окресленні рис ідіолекту автора художнього твору.

Високий коефіцієнт агресивності – 0,2 і 0,3 (дієслова складають майже чверть тексту роману) – свідчить про високу емоційну напруженість тексту, динаміку подій.

Коефіцієнт логічної зв'язності, що визначається співвідношенням загальної кількості службових слів (сполучників і прийменників) до загальної кількості речень, становить 2,36 і 2,96. Вважається, що за величин більших за одиницю забезпечується достатньо гармонійний зв'язок службових слів і синтаксичних конструкцій.

При вивченні показників лінгвістичних характеристик велике значення має оцінка істотності розходження показників. Для встановлення істотності / неістотності статистичного розходження між значеннями коефіцієнтів для двох перекладів зробимо розрахунки χ^2 , який у лінгвостатистиці має назву критерію однорідності. Будується таблиця, в якій стільки рядків, скільки вибірок, і стільки стовпчиків,

скільки показників, що співставляються. За результатами нашого дослідження таблиця набуває наступного вигляду:

	k1	k2	k3	k4	k5	k6	k7	k8	k9	k10	k11	k12	k13	ΣT
T1	0,08	12,42	0,09	0,45	0,01	0,10	2,59	0,60	1,00	10,00	0,08	0,20	2,36	29,98
T2	0,06	14,42	0,07	0,44	0,01	0,20	2,58	0,51	1,20	9,10	0,06	0,30	2,96	31,92
Σk	0,14	26,85	0,16	0,89	0,02	0,31	5,17	1,11	2,20	19,10	0,14	0,50	5,32	61,90

Використовуємо схему обчислення χ^2 , запропоновану В. Пербийніс [2, с. 72-73].

Зробивши необхідні обчислення для нашої таблиці, отримаємо:

$$\chi^2 = 1,23.$$

Щоб вирішити, чи свідчить χ^2 про істотне розходження, треба оцінити його за таблицею критичних значень χ^2 [2, с. 155]. Оцінку цю проводять за допомогою визначення кількості ступенів свободи, число визначається як добуток кількості показників мінус одиниця і кількості вибірок мінус одиниця. Для нашої вибірки це $f=(13-1)*(2-1)=12$. Розходження вважається істотним, якщо обчислене значення χ^2 більше від табличного для заданого рівня значущості. У нашому випадку 1,23 є значно меншим від найменшого числа у ряду. Це значить, що розходження у статистичних показниках текстів М. Пінчевського і А. Савенця неістотне і статистично допустиме.

Зіставлення різночасових перекладів роману Е. Гемінгвея «По кому подзвін» не виявило суттєвих кількісних розходжень у відтворенні доміант лексичного рівня оригіналу та засвідчило збереження традицій української школи перекладу.

Список використаних джерел:

1. Гемінгвей Е. По кому подзвін : роман / пер. з англ. Андрія Савенця. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. – 608 с.
2. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів: Навчальний посібник / В.І. Перебийніс. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 168 с.
3. Романенко Н. В. Рецепція роману «По кому подзвін» Е. Гемінгвея українською літературою ХХ – ХХІ століть (етапи, перешкоди, новітня версія) / Н. В. Романенко // Актуальні питання гуманітарних наук. – Вип 24. – Т. 2. – 2019. – С. 108-114.

4. Романенко Н. В. Соціально-історична детермінованість перекладацьких рішень (на прикладі українських перекладів творів Е. Гемінгвея різних часів) / Н. В. Романенко // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2018. – № 4(48). – С. 360-371.

5. Хемінгвей Е. По кому подзвін : роман / пер. з англ. М. Пінчевського. Твори : в 4 т. Київ : Дніпро, 1981. – Т. 3. С. 6–404.

6. Чикирис Н. В. Творчість Ернеста Хемінгуея в українському літературному процесі ХХ століття (рецепція і типологія): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.05 «Порівняльне літературознавство» / Чикирис Н. В. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

РИТОРИКА

Nazarenko O.I.

Lecturer of English,

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

PUBLIC SPEAKING SKILLS AS A COMPONENT OF TELECOMS SPECIALISTS’ PROFESSIONAL TRAINING

Scientific and technological progress as a component of the evolutionary process is characterized by significant transformations in all spheres of human activity. Providing the country’s economy with highly qualified specialists and integrating them effectively into business and manufacturing industry is a matter of top priority for the tertiary education system.

Telecommunications ensure the balanced interaction between manufacturing, services and consumer sectors, as well as different economic and business centers of Ukraine, and cover countries throughout the world stimulating faster development of economic processes. Professional training of telecommunication specialists should harmonize the educational process, scientific achievements in information and communication technologies (ICT) and market needs.

According to the statistics, apart from sufficient technological background and experience, the most demanded skills are creativity, ability to adapt quickly to integration processes, ability to provide efficient customer service and other operations that require strong soft skills among which communication and public speaking dominate the labour market.

Public speaking is the subject of rhetoric – the study of the technique of using language effectively. The principles of public speaking are derived from a long tradition since ancient times. The first speeches were recorded on papyrus in Egypt about 4,500 years ago. Historical sources bear evidence of high development of oratory skills in Babylon, India, and China. In ancient Greece and Rome, the art of public speaking was studied in schools and was regarded as a civic duty of every citizen, and played a significant role in the public life. The scope of rhetoric was considerably extended and its basic

principles were developed by Aristotle as early as the IV century BC and are still followed by speakers as well as writers today. Oratory or eloquence – the ability to formulate thoughts and control language – helps to develop the culture of behavior and communication, moreover it is considered to be an effective means of persuasion and influence on people.

Public speaking as a speech delivered in front of a mass audience is characterized by situationality, focus on oral direct communication with listeners, the use of linguistic and non-linguistic means of influence on listeners, forethought and preparedness, monologic form and dialogical character and ease [1, p. 158].

Therefore, an important prerequisite is to familiarize students with the principles of creating and presenting a purposeful speech including how to analyze an audience and adapt a speech directly to the audience's beliefs and interests, how to define and set objectives, how to create a powerful introduction and memorable conclusion, how to outline the body of a speech, how to use notes, estimate the time and what one should do to overcome anxiety. Besides, it is crucial to practice using voice and language effectively, manage the body language and handle a question-&-answer session.

Stephen E. Lucas differentiates public speaking from conversation characterizing public speaking as more highly structured than a conversation, strictly limited in time and prepared in more details, delivered in more formal language. Effective speakers have to avoid using slang, jargon and bad grammar, distracting physical mannerisms and verbal habits. He regards speech communication as a process which includes seven elements: speaker, message, channel, listener, feedback, interference, and situation. The interaction of these seven elements determines the outcome in speech communication [3, p. 28].

In today's business environment, "presentation", which means a verbal report presented with illustrative material, such as slides, graphs, etc., as a form of public speaking has become more popular and demanded by employers. The specialist who has to make presentations should be able to select actual material to create a report, tailor it to the needs and interests of an audience, structure a speech organizing sequence of parts, design it with relevant visuals applying necessary ICT, and deliver it in a simple and straightforward manner taking care of a high level of culture of speech and communication.

So far as public speaking needs careful preparation but class time is not enough to cover the ESP syllabus the project "The Art of Presentation" has

been set up in the Institute of Telecommunication Systems of NTUU “KPI”. Within the framework of this project a series of workshops entitled “What Makes an Effective Presentation?” is held every year.

The workshops allow students to become familiar with the principles of creating a purpose-oriented speech using multimedia technologies and presentation techniques.

“10 Steps to a Winning Presentation” is the workshop dedicated to selecting and adapting material to create a speech, structuring it, adhering to “feedback” technique (the speaker’s response to questions from the audience), reducing anxiety.

During the workshop “Voice and Body Language” students practice mastering the elements of speech: articulation, pace of delivery, voice timbre, intonation and pausing (syntactic and psychological), creation of a rhetorical image that makes the appearance of a speaker, posture, location in space, hand gestures, facial expressions.

The “Designing Visuals Aids” session introduces how to create effective visual aids designing slides, using colours, fonts, charts and graphs in the proper way and how to make a presentation dynamic by means of animation.

The key features of the workshops are the active participation of students in discussing the essence of issues related to creation and presentation techniques, the acquisition of qualities needed for effective public speaking, the development of speech culture and skills in gaining points reasonably, the ability to listen to others and respond to questions successfully, the development of creativity and critical thinking, cognitive motivation, the use of professional knowledge and good command of English.

The scope of multimedia presentations application is very wide:

- presentations aimed at informing an audience: presentation of an idea, product, service, project or program, presentation of the latest technologies, presentation of a plan of future works, presentation of a business plan, official introduction to the post, presentation of volume and content of completed works, presentation of a technological process, presentation of results of completed works, presentation of work results at the end of the year (unsatisfactory, positive results), self-presentation;

- presentations targeted to persuade an audience: persuasion of management staff to realize an idea of production optimization, persuasion of potential investors to invest in a certain project, conviction of partners in the feasibility of cooperation, presentation of goods for sale;

– presentations to motivate employees to be more optimistic in case any production problem arises [2, p. 137].

The experience of teaching a professional English-language presentation to telecoms students indicates that students, who major in technical disciplines, are more motivated to learn the language through the content of specialty related subjects. They are encouraged to develop those skills which will become necessary in their professional environment. Participation in workshops allows students to develop educational and cognitive independence, promote deepening, systematization and control of the knowledge acquired as a result of independent extra-curricular work with primary sources, documents, additional literature, develop logical thinking and speaking skills required for creating and delivering a presentation.

The practical application of public speaking skills is immediately realized while students participate in different conferences, in particular:

– making speeches at the section “Modern Information and Telecommunication Trends” of the annual international scientific and technical conference “Problems of Telecommunications” which takes place in the Institute of Telecommunication Systems;

– the annual international students’ scientific and practical conference “Innovations in Science and Technology” organized by the faculty of linguistics of National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”.

References:

1. Hamova H.I. (2019). Publichnyy vystup yak realizatsiya orators'koyi maysternosti: lnhvistychni doslidzhennya [Public Speech as Realization of Public Speaking Art: Linguistic Studies] Zb. nauk. prats' KhnPU im. H.S. Skovorody, 50, 156-165.

2. Nazarenko O.I. (2013). Vykorystannya mul'tymediynoyi prezentatsiyi dlya formuvannya inshomovnoyi profesiynoyi komunikativnoyi kompetentnosti u studentiv vyshchoyi tekhnichnoyi shkoly [Using Multimedia Presentation to Form Students' Foreign Language Professional Communication Competence at Higher Technical Schools]. Naukovo-pedahohichnyy zhurnal «Molod' i rynek». Vydavnytstvo Drohobyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, № 8, 103, 134-137.

3. Stephen E. Lucas. (2004). *The Art of Public Speaking*. New York: McGraw-Hill.

НОТАТКИ

Наукове видання

РОЗВИТОК ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВІСТИКИ НА СУЧАСНОМУ ІСТОРИЧНОМУ ЕТАПІ

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Ковальчук

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 23.12.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,35. Тираж 100. Замовлення № 1219/39.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.